

Uniwersytet Warszawski
Wydział Polonistyki

Amadeusz Szklarz-Habrowski
Nr albumu: 307592

Rekonstrukcja losów najstarszej księgi
metrykalnej parafii Wniebowzięcia NMP
w Mstowie w perspektywie kulturowej
biografii rzeczy

Praca magisterska
na kierunku kulturoznawstwo – wiedza o kulturze

Praca wykonana pod kierunkiem
dr Romana Chymkowskiego
Instytut Kultury Polskiej UW, Zakład Kultury Współczesnej

Warszawa, wrzesień 2015 r.

Oświadczenie kierującego pracą

Oświadczam, że niniejsza praca została przygotowana pod moim kierunkiem i stwierdzam, że spełnia ona warunki do przedstawienia jej w postępowaniu o nadanie tytułu zawodowego.

Data

Podpis kierującego pracą

Oświadczenie autora (autorów) pracy

Świadom odpowiedzialności prawnej oświadczam, że niniejsza praca dyplomowa została napisana przez mnie samodzielnie i nie zawiera treści uzyskanych w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami.

Oświadczam również, że przedstawiona praca nie była wcześniej przedmiotem procedur związanych z uzyskaniem tytułu zawodowego w wyższej uczelni.

Oświadczam ponadto, że niniejsza wersja pracy jest identyczna z załączoną wersją elektroniczną.

Data

Podpis autora (autorów) pracy

Streszczenie

Praca jest próbą ustalenia skomplikowanych losów najstarszej księgi metrykalnej prowadzonej w parafii Wniebowzięcia NMP w Mstowie, zawierającej rękopiśmienne rejestry chrztów z lat 1615-1677. Na podstawie adnotacji istniejących na jej kartach, znaków własnościowych pozostawionych przez kolejnych właścicieli oraz szerokiej kwerendy archiwalnej – powstaje opowieść biograficzna o zabytku, wytworze XVII w. kultury materialnej, przedmiocie zainteresowania XIX w. mody kolekcjonerskiej.

Słowa kluczowe

Mstów, metryki, chrzty, archiwum, proveniencja, księgozbiory, Samuel Bogumił Linde, ks. Władysław Kubicki, kultura materialna, biografia rzeczy

Temat pracy dyplomowej w języku angielskim

Reconstruction of the oldest registry books history from parish Wniebowzięcia NMP in Mstow
in the perspective of cultural things biography

Dziedzina pracy (kody wg programu Socrates-Erasmus)

14.7 kulturoznawstwo

SPIS TREŚCI

Wstęp

1. **Rozdział I:** Opis charakteru i przedmiotu badań

1.1 Biografia rzeczy, czyli człowiek – przedmiot – zdarzenie

1.2 Powstanie, specyfika i cechy księgi

2. **Rozdział II:** Rekonstrukcja losów najstarszej mstowskiej księgi metrykalnej

2.1 **Centralne akcje gromadzenia księgozbiorów na przełomie XVIII i XIX w.**

2.1.1 Gromadzenie księgozbioru Biblioteki Liceum Warszawskiego

2.1.2 Gromadzenie księgozbioru Biblioteki przy Sądzie Apelacyjnym

2.1.3 Likwidacja klasztoru i biblioteki mstowskiej po dekrete supresyjny bpa.
Franciszka Skarbka-Malczewskiego

2.1.4 Zabór biblioteki kanoników regularnych laterańskich w Mstowie przez
dyrektora Biblioteki Publicznej Samuela Bogumiła Lindego.

2.2 **Księga w prywatnych rękach – przełom XIX i XX w.**

2.2.1 Działalność komisarza kasacyjnego Michała Zagalskiego

2.2.2 Księga w zbiorach ks. Władysława Kubickiego

2.3 **Księga w archiwach bibliotecznych i państwowych w czasie i po II Wojnie Światowej**

2.3.1 Od Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu po Archiwum Państwowe w
Częstochowie

Aneksy

Skróty

Bibliografia

Wykaz tabel i zestawień

Wykaz ilustracji z aneksów

Wstęp

Niniejsza praca jest próbą stworzenia kulturowej biografii najstarszej księgi metrykalnej parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Mstowie na podstawie jej zrekonstruowanych losów. Zadanie to należy do przedsięwzięć mozolnych i długotrwałych. Chęć sumiennego wykazania drogi, jaką przebyła księga od momentu założenia w 1615 r. aż po współczesność, wymaga szeroko zakrojonych poszukiwań źródłowych: archiwalnych i bibliotecznych, na terenie całego kraju i dawnych państw zaborczych. Zadanie to staje się tym trudniejsze, im większy jest brak publikacji (choćby w formie artykułu), których uwaga skupiona byłaby na tym cennym zabytku kultury materialnej. Jak dotąd nie powstało żadne, choćby załączkowe opracowanie monograficzne poruszające temat księgi. Zapewne mogło by ono znacząco skrócić czas i umniejszyć trud moich poszukiwań, wskazując miejsca i nazwiska rozwiązujące zagadki proveniencyjne, wielokrotnie pojawiające się na etapie powstawania pracy.

Niestety w obliczu powyższego braku należało odwołać się do istniejących opracowań, które poruszały tematykę zbliżoną, często pomocną przy nowych ustaleniach tylko na zasadzie analogii. Natomiast trzon poszukiwań trzeba było rozpocząć od podstaw, bazując na śladach własnościowych pozostawionych w księdze oraz kwerendach archiwalnych.

Zbiory dokumentów archiwalnych znajdowały się w rozproszeniu, w kilkunastu polskich miastach min. Częstochowie, Katowicach, Poznaniu, Warszawie, Włocławku, a ich forma udostępniania i dobry stan zachowania, wskazywały na rzadkie wykorzystywanie¹.

Jedynym i najstarszym tekstem charakteryzującym księgę, jako osobną całość, jest opis zawarty we wstępie do inwentarza archiwalnego zespołu akt APCz o numerze 91, którego księga jest częścią². Sporządzający go Przemysław Snoch z APCz – opracował i opisał dzieje funkcjonowania zbioru wyłącznie w ramach częstochowskiego archiwum, nie zajmując się proveniencją księgi, ani przyczynami za których sprawą tam trafiła. Ustalił datę przyjęcia obiektu powołując się na zapis w *Księdze wpływów i ubytków*³ oraz skrótowo

¹ Dotyczy to np. skoroszytów z korespondencją prowadzoną w latach 50. i 60. XX w. przez Archiwum Państwowe w Częstochowie (dalej: APCz), należących do zespołu akt nr 595 pt. Archiwum Państwowe w Częstochowie oraz dokumentów będących poza zasobem archiwalnym, jak księgi wpływów i ubytków APCz oraz Archiwum Państwowego w Poznaniu (dalej: APPOz).

² APCz, Przemysław Snoch, *Wstęp [w:] Inwentarz do zespołu akt: akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Mstowie z lat [1615-1677, 1808-1825] 1826-1901*, s. 1-5.

³ Błędnie nazwaną w inwentarzu *Księżką nabytków*, tamże, s. 3.

przedstawił zawartość i scharakteryzował treść księgi. Ustalenia zawarte w inwentarzu stanowiły pierwszy, cenny punkt zaczepienia, wyznaczający dalszy kierunek moich poszukiwań. Dodać także należy, że inwentarz nie jest publikacją a jedynie wewnętrzną pomocą naukową służącą za wprowadzenie do praktycznego korzystania z zespołu archiwalnego. Dlatego jego dostępność ograniczona jest wyłącznie do miejsca, w którym przechowywane jest zespół archiwalny, którego inwentarz dotyczy.

Te same informacje, powtórzone za powyższym inwentarzem, zawiera artykuł *Księgi metrykalne z terenu Mstowa w zasobie Archiwum Państwowego w Częstochowie*, opublikowany w książce *Mstów: miasto – klasztor – parafia na przestrzeni wieków*⁴, autorstwa Ewy Dubaj pracownika APCz. Książka wydana z okazji 600-lecia synodu biskupów polskich w Mstowie, gromadzi kilkadziesiąt cennych artykułów poruszających różne aspekty historii klasztoru i miasta. Artykuły zredagowane zostały przez ks. prof. Kazimierza Łatak, od przeszło dwudziestu lat zajmującego się historią kanoników regularnych laterańskich w Mstowie. Także z jego inicjatywy artykuł Ewy Dubaj wzbogacony został o fotografię z wizerunkiem najstarszej mstowskiej księgi metrykalnej, publikowanym po raz pierwszy⁵.

Trzecim i ostatnim tekstem, w którym księga nie była jedynie pozycją inwentarzową, jest niewielki artykuł ks. Kazimierza Łatak *Wiadomości o metrykach mstowskich z dawnych czasów*⁶ opublikowany w regionalnym czasopiśmie „Forum Mstowskie”. Autor pokrótce charakteryzuje zapisy metrykalne księgi, dodając do faktograficznego opisu apel o zainteresowanie się księgą, jako bezcennym źródłem poznawania mikrohistorii, genealogii, obyczajowości regionu, niewykorzystanym dotąd w żadnych pracach naukowych.

Tak nikły stan literatury pomocnej przy ustalaniu danych proveniencyjnych oraz losów księgi skłonił mnie aby ciężar poszukiwań przenieść na materiały archiwalne. Niestety nie wszystkie kwerendy przyniosły oczekiwany rezultat, co spowodowane było wieloma czynnikami. Po pierwsze wiele dokumentów mogących wnieść nowe dane do pracy zostało bezpowrotnie zniszczonych. Dotyczy to spalonego we wrześniu 1939 r. Archiwum Oświecenia Publicznego zawierającego dokumenty władz oświatowych odpowiedzialnych za gromadzenie w początkach XIX w. księgozbiorów przy Liceum Warszawskim i Bibliotece Publicznej, których częścią stały się zbiory mstowskie. Ten dotkliwy brak dobrze

⁴ Ewa Dubaj, *Księgi metrykalne z terenu Mstowa w zasobie Archiwum Państwowego w Częstochowie*, [w:] *Mstów: miasto – klasztor – parafia na przestrzeni wieków*, red. Kazimierz Łatak, Łomianki 2013, s. 89-96.

⁵ Tamże, s. 90.

⁶ Kazimierz Łatak, *Wiadomości o metrykach mstowskich z dawnych czasów*, [w:] „Mstowskie Forum”, nr. 10 (35), grudzień 1995, s. 7.

rekompensuje wielokrotnie wykorzystywany w badaniach historycznych i bibliograficznych zbiór dokumentów źródłowych, opublikowanych przez Mariana Łodyńskiego w książce: *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)*⁷ a także opracowane przez Teresę Komender, Halinę Mieczkowską oraz Marię Czubczyńską-Leonarczyk: *Katalogi druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*⁸.

Napotkałem także na problem archiwaliów wybrakowanych, w których nie sposób było znaleźć dokumenty, których istnienie jest pewne, bo potwierdzone przez inne źródła. Tak stało się z aktami zgromadzonymi w Archiwum Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, gdzie pośród korespondencji z lat 1944-1950, rozdzielonej na dwanaście tematycznych skoroszytów, brakowało pism wysyłanych do APPOz w sierpniu 1947 r. Natomiast odpowiedzi oraz potwierdzenia ich otrzymania zachowały się w samym APPOz. Analogiczna sytuacja dotyczy korespondencji zwrotnej z APCz z kwietnia 1961 r., której istnienie zostało potwierdzone za pomocą *Księgi wpływów i ubytków* obejmującej ten okres.

Trzecim utrudnieniem towarzyszącym kwerendom archiwalnym była lakoniczność informacji zwartych w odnalezionych dokumentach. Dotyczy to przede wszystkim protokołów pozostałych po wizytacjach kanonicznych: diecezjalnych i dekanalnych w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku oraz Archiwum Archidiecezjalnym w Częstochowie.

Duchowni wizytujący parafię we Mstowie nie odnotowywali szczegółów dotyczących ilości i zakresu lat ksiąg metrykalnych przechowywanych w kancelarii, czy archiwum parafialnym. Lakonicznie opisywali bibliotekę i księgozbiór, nie sporządzając doń wykazów. Dlatego też nie sposób ustalić na podstawie XVII i XVIII wiecznych protokołów wizytacyjnych ilości i rodzaju ksiąg znajdujących się wówczas w parafii⁹. Dopiero bardziej szczegółowe wizytacje XIX-wieczne, przeprowadzane przez dziekana częstochowskiego, mogły rozstrzygnąć to pytanie.

⁷ Marian Łodyński *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)*, Wrocław 1958.

⁸ *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. t. 1. cz. 1-2, A-B., oprac. Teresa Komender, Wydaw. UW, Warszawa 1994; *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. t. 2, cz. 1-2, B, oprac. Teresa Komender i Halina Mieczkowska, Wydaw. UW, Warszawa 1998; *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. t. 3, C-E, red. Halina Mieczkowska, materiał proveniencyjny oprac. pod kierunkiem Marii Cubrzyńskiej-Leonarczyk, Wyd. UW, Warszawa 2007; *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. T. 4, F-K, pod red. Halina Mieczkowska, materiał proveniencyjny oprac. pod kierunkiem Marii Cubrzyńskiej-Leonarczyk, Wyd. UW, Warszawa 2011.

⁹ W Archiwum Diecezjalnym we Włocławku znajdują się akta wizytacji diecezjalnych obejmujących mstowską parafię z lat: 1636, 1683, 1712, 1729, 1747, 1759, 1763, 1779, 1797.

Mottem mojej pracy stała się refleksja nad autokrytyczną myślą Manfreda Sommera: „Jeśli ktoś – tak jak ja tutaj – jedynie kolejno opisuje to, co się kolejno zdarza, to unika w ten sposób różnego rodzaju trudnych pytań. Nie potrzebuję tu na szczęście odpowiadać na przykład na pytanie, czy planowanie działania jest już częścią działania, które jest planowane, czy zatem wyimaginowane odegranie akcji stanowi już jej pierwszą fazę”¹⁰.

W pracy chciałbym skupić się na poprawnym, kolejnym i kompletnym odtworzeniu i opisaniu nieznanych dotąd losów mstowskiej księgi metrykalnej. Wiele trudnych, nierozwiązywalnych pytań pojawia się na tym etapie badań. Stąd moje głębokie przekonanie, iż dopiero ustalenie fundamentalnej faktografii dotyczącej obiektu badań, upoważnia badacza do dalszych analiz i interpretacji, oscylujących choćby wokół pytania: czy planowanie działania to już działanie, czy tylko jego planowanie?

Chciałbym także serdecznie podziękować Pani kustosz Małgorzacie Głowackiej-Helak za cenne wskazówki i ciepłe przyjęcie w Archiwum Biblioteki Uniwersytetu Poznańskiego, ks. prof. Kazimierzowi Łatakowi za pomoc w identyfikacji mstowskich pieczęci własnościowych, ks. prof. Władysławowi Właźlakowi za udostępnienie pomocnych materiałów źródłowych z AACz oraz Panu Robertowi Sikorskiemu z APCz za trafne sugestie dotyczące Samuela Bogumiła Lindego.

¹⁰ Manfred Sommer, *Zbieranie*, Warszawa 2003, s. 260-261.

ROZDZIAŁ I

Opis charakteru i przedmiotu badań

1.1 Biografia rzeczy, czyli człowiek – przedmiot - zdarzenie

Ucieleśnionymi w materiale elementami świata przyrody są rzeczy. Za sprawą wrażeń zmysłowych człowiek rejestruje ich obecność, materialność, nazywa, poszukuje zastosowań, określa znaczenie i testuje przydatność. Posiadając wiedzę o tych cechach dokonuje z przedmiotami aktywności, które poszerzają ich znaczenie o dodatkowe, naddane im wartości, odbiegające od wartości podstawowych (fabrycznych), związanych z rolami, które pierwotnie pełniły lub miały pełnić. Wówczas to ich posiadacze, użytkownicy, czy nawet bierni obserwatorzy naznaczają rzeczy kulturowo¹¹. Włączenie rzeczy w krąg aktywności ludzkich a następnie poddanie ich osobliwym, nieprzewidzianym dla nich praktykom, czyni je obiektami charakterystycznymi, dostrzegalnymi, czy wręcz napiętnowanymi. Użytkowanie niezgodne z przeznaczeniem, eksploatowanie ponad miarę wytrzymałości technicznej, uczynienie przedmiotem kultu, fetyszem – to tylko niektóre praktyki, które moglibyśmy nazwać praktykami naznaczenia kulturowego.

Nie każdy przedmiot musi uzyskać status przedmiotu specjalnego. Produkt będący efektem seryjnej produkcji ma mniejszą szansę na uzyskanie niepowtarzalnego statusu. Produkowany wedle przyjętych wcześniej zasad, nie uzyska cech wyróżniających go spośród przedmiotów tego samego modelu. O ile bieg zdarzeń nie wpłynie trwale na jego charakter, nieodwracalnie go naznaczając.

Znanymi przykładami kulturowego naznaczenia popularnych przedmiotów tworzonych seryjnie może być puszka z zupą firmy Campbell, czy napój Coca-Cola, ukazane na obrazach Andy’ego Warhola. Ich banalność i powszechność, wykorzystane przekornie w sztuce – dostojnej i elitarnej dziedzinie życia, skutecznie włączyło przedmioty w poczet nierozzerwalnie kojarzonych z konkretnymi dziełami sztuki. Odtąd nie były to tylko przedmioty – sygnujące swoje firmy, ale również przedmioty z obrazów Warhola.

Prócz nadania przedmiotom kontekstu, znalezienia dla nich trwałego miejsca w ludzkiej wyobraźni, istotne jest dla ich biografii, powiązanie z konkretnymi wydarzeniami. Warhol swoją decyzją o umieszczeniu na obrazie puszki Campbell, zapisał najistotniejszą kartę w biografii tego przedmiotu - zainspirował zdarzenie wokół konkretnych przedmiotów.

¹¹ Igor Kopytoff, *Kulturowa biografia rzeczy – utowarowienie jako proces* [w:] *Badanie kultury. Elementy teorii antropologicznej*, red. M. Kempy, E. Nowicka, 2003, s. 249.

Od tamtego czasu obiekty o wyglądzie puszek Campbell (nie znana jest konkretna puszka służąca Warholowi za model) przyczyniają się do wzrostu popularności firmy, którą reprezentują, oraz człowieka, który wybrał je do zaprezentowania na obrazie. Są to zatem obustronne relacje łączące pomysłodawcę zdarzenia z obiektem w nim uczestniczącym.

Pokazuje to jasno, że człowiek pełni istotną funkcję względem przedmiotów materialnych. Rzeczy będące efektem ludzkiej pracy nie są tylko biernymi częściami rzeczywistości, niewpływającymi na kształt zastanego świata, jako kolejne elementy wypełniające jego powierzchnię. Modyfikują świat przyrody, stwarzają środowisko naturalne – głęboko w nie ingerując, wreszcie są także jego ekwiwalentami. Mogą zastępować zarówno wytwory natury, jak i ludzi. Czy to w sposób dosłowny – funkcjonalny, czy też symboliczny.

Plastikowa choinka zastępuje w okresie świąt Bożego Narodzenia choinkę żywą a fotografia ukochanej osoby reprodukuje, utrwała i powiela jej wizerunek¹². Ich materialność stwarza im szersze, co najmniej dwupłaszczyznowe pole oddziaływania: bezpośrednie, empiryczne, kwantytatywne – fizycznie dostrzegalne, oraz pośrednie, mentalne, związane z ideą i teorią. a być może i metafizycznie.

Rzeczy są również środkami zaspokajania ludzkich potrzeb: fizjologicznych, fizycznych, emocjonalnych, intelektualnych. Wibrator stanowiący ekwiwalent męskiego członka pozwoli zaspokoić kobiecie popęd seksualny, a zakup luksusowego samochodu morze zaspakajając potrzebę posiadania.

Powstanie, specyfika i cechy księgi

Księga chrztów parafii Wniebowzięcia NMP w Mstowie z lat 1615-1677, należy do zbioru 10 ksiąg metrykalnych sporządzanych w okresie staropolskim, przed ustanowieniem w 1808 r. urzędów stanu cywilnego. Jest pierwszą i najstarszą księgą zachowaną z tej parafii spośród wszystkich trzech serii ksiąg metrykalnych (chrzty, śluby, zgony), jedyną pochodzącą z wieku XVII. Jej forma i kształt odbiega od form i kształtów kolejnych, młodszych ksiąg, zarówno tych z wieku XVIII (5 sztuk), jak i prowadzonych na przełomie XVIII i XIX w. (4 sztuki). Stan jej zachowania jest znacznie lepszy od stanu kolejnych ksiąg (to symptomatyczna właściwość przy rozważaniach nad jej dziejami), również dlatego, że jako jedyna została poddana renowacji.

¹² Roland Barthes, *Światło obrazu. Uwagi o fotografii*, Warszawa 2008, s. 133-139.

Wiele odrębnych elementów z charakterystyki księgi: forma, kształt, stan zachowania i inne miejsce przechowywania – spowodowane jej skomplikowanymi dziejami, uprawniają do stwierdzenia, że należy wyróżnić ją ze zbioru późniejszych ksiąg metrykalnych. Także czterdziestodwuletni ubytek dzielący księgę od kolejnej metryk chrztów (1715-1755), narusza ciągłość, która sugerowałaby seryjności rejestracji metrykalnej, prowadzonej w parafii mstowskiej¹³.

Księga stanowi rzadkość w zasobie archiwalnych gromadzonym w polskich Archiwach Państwowych, ponieważ nie została wytworzona przez administrację państwa, lecz kościoła. Dlatego w myśl obowiązujących przepisów, powinna zasilać zbiory kościelne, nie państwowe. Archiwa Państwowe, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 roku¹⁴, przejmują księgi stanu cywilnego wraz z aktami zbiorowym, odcinkami, po upływie stuletniego, obligatoryjnego okresu ich przechowywania w urzędach stanu cywilnego.

Zagadnienia: powstawania, prowadzenia i ewolucji ksiąg metrykalnych na ziemiach polskich, nie zostały poddane wystarczającym badaniom. Wśród publikacji naukowych nie odnajdziemy monografii poświęconej temu zjawisku, istotnemu zarówno dla nauk historycznych (genealogia, prozopografia, mikrohistoria, demografia historyczna), jak i językowych, czy kulturowych. Główną trudnością, która na to wpływa, jest rozległość materiału rozproszonego w archiwach kościelnych i kancelariach parafialnych.

Poszczególne archiwa polskie posiadają odrębne inwentarze uwzględniające przechowywane metrykalia, ograniczające się do wykazu posiadanych jednostek, ich technicznego opisu oraz krótkiego ujednoliczonego zaprezentowania dziejów twórcy. Takie homogeniczne opisy, powielają jedynie wykazy aktów prawnych i zasad administracyjnych, określających zasady archiwizowania metryk, nie skupiając się na proveniencji, czy inherencji definiowanych zasobów¹⁵.

Potrzeba formalnej rejestracji sakramentów kościelnych została dostrzeżona przez administrację kościoła katolickiego wraz z ekspansją ruchów reformacyjnych w Europie w XVI w. Chęć odseparowania wiernych od narastającego potencjału wyznawców kościołów protestanckich doprowadziła do usankcjonowania prawa o rejestracji metrykalnej. Sobór trydencki (1545-1563) uznawany za przełomowe konsylium kontrreformacji i prawodawczy

¹³ Kolejne księgi wszystkich trzech rodzajów (chrzty, śluby, zgony) to księgi prowadzone seryjnie, nowa księga zostaje założona po ukończeniu starej. Wyjątek stanowi księga zgonów z lat 1752-1776 (AACz sygn. 670), gdzie zapisywano wyłącznie zmarłe w parafii dzieci.

¹⁴ Dz. U. Nr 136, poz. 884.

¹⁵ Patrz dowolny inwentarz archiwalny dla ksiąg USC dostępny w polskich Archiwach Państwowych.

organ walki z dysydentami uchwalił w 1563 roku obowiązek systematycznego prowadzenia ksiąg metrykalnych. Podczas sesji XXIV odbywającej się w listopadzie tamtego roku, obradujący nałożyli na proboszczów obowiązek posiadania pieczołowicie chronionej księgi, w której winni odnotowywać podstawowe dane o przyjętym sakramencie: dzień i miejsce zawarcia, imiona uczestników oraz świadków wydarzenia¹⁶. Księgi te, jak na razie, dotyczyć miały zawieranych małżeństw. Definiujący je dokument *Doctrina de sacramento matrimonii* szczegółowo określał aspekt kanoniczny i liturgiczny omawianej praktyki¹⁷.

Dokument wyrażał dotychczasową naukę Kościoła o prymarnych zasadach małżeństwa: jego sakramentalność, nierozzerwalność, monogamiczności. Określał warunki możliwej separacji w pożyciu i zamieszkaniu współmałżonków oraz akcentował publiczny charakter przysięgi. Dwanaście artykułów Kanonu o sakramencie małżeństwa

Pierwszeństwo dla ksiąg małżeństw spośród powoływanych wówczas do życia kościelnych metryk, wynikała z niezwłocznej chęci responsu na sprzeczne z religijną doktryną Kościoła katolickiego zapatrywania Marcina Lutra i Jana Kalwina na małżeństwo, jako akt niesakramentalny¹⁸.

¹⁶ *Dokumenty soborów powszechnych*, t. IV, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2005, s. 723.

¹⁷ Tamże, s. 714.

¹⁸ E. Wróbel, *Chrześcijańska rodzina w Polsce XVI-XVII w. Między ideałem a rzeczywistością*, Kraków 2002, s. 88.

Tabela I. Najstarsza księga metrykalna w świetle zmian inherecji pozostałych łacińskich metryk parafii Wniebowzięcia NMP w Mstowie

chrztów			zaślubin			zgonów		
lata prowadzenia:	przechowywanie i sygnatura:	wzmianki źródłowe:	lata prowadzenia:	przechowywanie i sygnatura:	wzmianki źródłowe:	lata prowadzenia:	przechowywanie i sygnatura:	wzmianki źródłowe:
1615-1677	<u>APar</u> BUP APPOz APKat APCz, 91/1	1708 1947 1947 1961 1961	1615-1773			1615-1735		
1677-1719								
1719-1759 (tylko miasto)	<u>APar</u> <u>APar</u> <u>ADCz</u> <u>AACz</u> , KM 668	1810: poz. 1 1852: I/I 1978: 2002				1735-1785	<u>APar</u> <u>AACz</u> , KM 669	1852: IX/I 1978:
1760-1786 (tylko miasto)	<u>APar</u>	1852: II/II -	1773-1790	<u>APar</u> <u>APar</u> <u>AACz</u> , KM 671	1810: poz. 3 1852: VIII/I 1978: >>	1752-1776 (tylko dzieci)	<u>APar</u> <u>ADCz</u> , III 273 <u>AACz</u> , KM 670	1852: X/II 1978: 2002,
1775-1786 (ocalaie lata 1779-1786 dołączono do księgi KM 673)	<u>APar</u> <u>APar</u>	1810: poz. 2 1852: III/III						
1787-1799	<u>APar</u> <u>APar</u> <u>ADCz</u> , III 274 <u>AACz</u> , KM 673	1810: poz. 2 1852: IV/IV 1978: 2002:	1790-1812	<u>APar</u> <u>APar</u> <u>ADCz</u> , III 276 <u>AACz</u> , KM 674	1810: poz. 3 1852: VIII/II 1978: 2002	1776-1790	<u>APar</u> <u>APar</u> <u>ADCz</u> <u>AACz</u> , KM 672	1810: poz. 4 1852: XI/III 1978: 2002
1799-1802	<u>APar</u> <u>APar</u> <u>ADCz</u> , III 277 <u>AACz</u> , KM 676	1810: poz. 2 1852: V/V 1978: 2002:				1790-1808	<u>APar</u> <u>APar</u> <u>ADCz</u> , III 275 <u>AACz</u> , KM 675	1810: poz. 4 1852: XII/IV 1978: 2002
1803-1809	<u>APar</u> <u>APar</u> <u>ADCz</u> , III 278 <u>AACz</u> , KM 677	1810: poz. 2 1852: VI/VI 1978: 2002:						

ROZDZIAŁ II

Centralne akcje gromadzenia księgozbiorów na przełomie XVIII i XIX w.

Biblioteka Liceum Warszawskiego

Istniejąca szczególnie prężnie na przełomie XVIII i XIX wieku potrzeba ratowania zanikających dóbr kultury narodowej, ścierała się z dążeniami germanizacyjnymi i rusyfikacyjnymi władz zaborczych. Istotną rolę dla kultury narodowej, wchodzącej w trudny i niepewny etap, odgrywały materialne zabytki języka ojczystego zawarte w literaturze i piśmiennictwie minionych wieków. Takie obiekty rozsiane po wielu oddalonych od siebie miejscach dawnej Rzeczypospolitej nie mogły wiarygodnie świadczyć o potencjale narodowym, którego były niewątpliwym owocem. O charakterze, rozmiarze i trwałości kultury narodowej, o wartościach płynących z ojczystego języka i historii narodu, którego państwo przestało istnieć. Chęć zachowania i utrwalenia tych wartości oraz ogólna moda epoki na kolekcjonerstwo i wyszukiwanie „starożytności”, przyczyniły się wydatnie do licznych prób tworzenia księgozbioru narodowego.

W 1804 roku w Warszawie władze pruskie powołały do życia pierwsze na byłych ziemiach polskich liceum¹⁹. Miało ono wraz z pozostałymi czterema szkołami (w tym z najprężniej działającym Korpusem Kadetów w Kaliszu) stanowić organ germanizacji, na trwałe wdrażający w kształtującą się polską młodzież pruskie zwyczaje i język niemiecki²⁰. Liceum przejściowo zlokalizowano w budynku jezuickiej szkoły na Starym Mieście, następnie w jednym ze skrzydeł Pałacu Saskiego. Stamtąd przeniesiono je na parter korpusu głównego nowowubudowanego Pałacu Kazimierzowskiego przy Krakowskim Przedmieściu.

Swoją ofertę edukacyjną liceum kierowało głównie do zamożnej młodzieży warszawskiej, wzorowaną na pierwszych szkołach tego typu, funkcjonujących już we Francji. Kurs składał się z dwóch poziomów: dwuletniego przygotowawczego (dla kandydatów znających język polski i niemiecki), następnie kursu właściwego, rozpoczynającego się od

¹⁹ Szerzej na temat historii Liceum Warszawskiego pisali: Jerzy Bieliński, *Liceum Warszawskie*, [w:] *Encyklopedia wychowawcza*, t. 6, Warszawa 1904, Władysław Skup, *Warszawskie Liceum Królewskie (1804–1806)*, „Biblioteka Warszawska”, 1911 t. 3, Jerzy Starnański, *Łacińskie biogramy wybitnych wychowanków Liceum Warszawskiego z pierwszych dziesiątków lat XIX wieku*, „Meander” 55: 2000, nr 6, s. 573-574 oraz: Adam Winiarz, *Szkołnictwo Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (1807-1831)*, Lublin 2002, s. 30.

²⁰ Wanda Bobkowska, *Pruska polityka szkolna na ziemiach polskich w latach 1793-1806*, Warszawa 1948, s. 236-269.

trzeciej klasy, trwającego sześć lat. Dodatkowo prowadzono kursy poboczne obejmujące szkołę handlową i seminarium nauczycielskie.

Wzorując program nauczania na niemieckich gimnazjach filologicznych oferta szkoły obejmowała min. dziewięć języków obcych²¹. Tak szeroki program zmuszał jej twórców do kompletowania zaplecza dydaktycznego znacznie wykraczającego poza dotychczas znane modele²². Chciano rozszerzyć zakres tematyczny księgozbioru licealnego wzorując go na interdyscyplinarnych kolekcjach książkowych Józefa Maksymiliana Ossolińskiego i Tadeusza Czackiego.

Pierwotny stan księgozbioru szkolnego przejętego przez LW prezentował zbyt wąski zakres tematyczny. Prócz pomocy z zakresu wojskowości (odziedziczonych przede wszystkim po Szkole Rycerskiej) oraz wydawnictwach teologicznych (przechwyconych z bibliotek klasztornych) szkoła potrzebowała książek o szerszym profilu humanistycznym oraz książek do ćwiczeń językowych. Brak odpowiedniego zasobu bibliotecznego rektor szkoły – Samuel Bogumił Linde kwitował apelem – aby tworzyć księgozbiór godny miana narodowego, kontynuującego chlubne dzieje niedawno rozproszonej Biblioteki Załuskich²³.

W związku z tym rozpoczęto szeroką akcję gromadzenia księgozbioru²⁴. W pierwszej kolejności do biblioteki licealnej trafiły nowe egzemplarze podręczników szkolnych, encyklopedii i czasopism bieżących, wsparte nielicznymi pozostałościami po Bibliotece Szkoły Rycerskiej (np. stare podręczniki Onufrego Kopczyńskiego i Jana Michała Hubego²⁵). Następnie wylicytowane dublety z berlińskiej Biblioteki Królewskiej oraz szereg darów płynących z rąk prywatnych: od Stanisława Kostki Potockiego (wówczas Prezesa Izby Edukacyjnej w Komisji Rządzącej Księstwa Warszawskiego), Adama Kazimierza Czartoryskiego (ówcześnie feldmarszałka austriackiego), Kazimierza Chromińskiego (wówczas profesora Uniwersytetu Wileńskiego)²⁶.

²¹ Olena Błażejewicz, *Biblioteka Liceum Warszawskiego (1806-1831)*, „Roczniki Biblioteczne”, 23:1979, z. 2, s. 55-56.

²² Por. Michał Cieśla, *Nauczanie języków obcych nowożytnych w Szkole Rycerskiej w Warszawie (1766-1794)*, [w:] *Rozprawy z dziejów oświaty*, red. Ł. Kurdybach, t. 1, Wrocław 1958.

²³ Biblioteka Załuskich ufundowana przez braci Józefa Andrzeja i Andrzeja Stanisława Załuskich duchownych kościoła katolickiego, bibliofilii i mecenasów sztuki, istniała od 1747 r. pełniąc funkcję pierwszej w Polsce biblioteki o charakterze narodowym, udostępniającej publicznie swoje zbiory. Została przejęta w 1774 przez Komisję Edukacji Narodowej stając się ważnym elementem oświeceniowego projektu narodowej reformy edukacyjnej. Po powstaniu kościuszkowskim jej zbiory zostały zrabowane i wywiezione do Petersburga, gdzie stały się osnową powstającej tam Cesarskiej Biblioteki Publicznej. Patrz: *Bracia Załuscy ich epoka i dzieło*, red. Dorota Dukwicz, Warszawa 2011.

²⁴ Jerzy Miziołek, *Uniwersytet Warszawski, dzieje i tradycja*, Warszawa 2005, s.

²⁵ Olena Błażejewicz, *Biblioteka Liceum Warszawskiego ...*, s. 85.

²⁶ Mieczysława Adrianek, *Tradycje bibliofilskie lubelskiej inteligencji na początku XIX w.*, „Biuletyn Biblioteki UMCS”, 28: 1980, s. 35-38.

Krętą drogę do Liceum Warszawskiego przebył księgozbiór biskupa Ignacego Krasickiego. Gromadzony pod koniec życia w Skierniewicach – letniej siedzibie arcybiskupów gnieźnieńskich, trafił po śmierci biskupa w 1801 r. na licytację kompensacyjną długu po nim pozostalego. Część kolekcji została poddana w 1804 r. parcelacji i odesłana na Zamek Królewski w Warszawie.

W opuszczonej siedzibie królewskiej, uchodzącej wciąż za żywy symbol minionej państwowości polskiej, książki powierzono Wilhelmowi Henrykowi Minterowi, pruskiemu zarządcy budowlanemu w dobrach ks. Józefa Poniatowskiego – głównego spadkobiercy króla Stanisława Augusta. Ponieważ opieka nad księgozbiorem nie należała do obowiązków Mintera zaniechał on porządkowania oraz sporządzenia do niego inwentarza. Przesyłki nie zostały nawet rozpakowane. Zaniechania sprawiły, zdaniem Oleny Błażejewicz²⁷, że po wieloletnich staraniach księgozbiór zdecydowano przekazać Liceum Warszawskiemu w formie depozytu. Decyzję taką podjął w 1810 r. Minister Spraw Wewnętrznych przyczyniając się tym samym do wzbogacenia licealnego księgozbioru o liczbę książek równą połowie dotychczasowej.

Spośród księgozbiorów klasztornych, które stały się wkrótce jednym z największych dostarczycieli zasobu do nowopowstających bibliotek, Liceum Warszawskie ubiegało się o pozyskanie części zbiorów zakonu bernardynów funkcjonującego przy kościele św. Bartłomieja w Łowiczu. W 1806 roku profesor i bibliotekarz LW Feliks Bentkowski na polecenie władz pruskich wyjechał do Łowicza aby przejrzeć i posegregować klasztorne księgi²⁸. Niestety nie wiadomo, czy akcja Bentkowskiego przyniosła pozytywny skutek.

Prześledzenie proveniencji zbiorów opisanych w katalogach starych druków BUW, potwierdza przypuszczenie Oleny Błażejewicz, iż ilość książek przywiezionych z Łowicza była niewielka a zasadniczy jego trzon trafił do Biblioteki Seminarium Duchownego w Warszawie²⁹. Być może Bentkowski w ogóle nie uzyskał zgody na wywiezienie ksiąg do Warszawy.

Pokaźne zestawienie klasztorów, które powstaje po analizie znaków proveniencyjnych w obecnym księgozborze BUW, dowodzi, że LW intensywnie zabiegało o powiększenie swojej biblioteki. Lista miejsc oraz ilość pozyskanych ksiąg, które podaje w swoim opracowaniu Olena Błażejewicz, okazują się zaniżone³⁰. Wpływy Lindego nie ograniczały się wyłącznie do klasztorów zlokalizowanych w zaborze Pruskim ale, jak wynika

²⁷ Olena Błażejewicz, *Biblioteka Liceum Warszawskiego ...*, s. 63.

²⁸ Tamże, s. 59.

²⁹ Tamże, s. 78.

³⁰ Tamże, s. 59, 78-79.

z analizy katalogów, pozwoliły na szerokie spenetrowanie księgozbiorów klasztornych w zaborze austriackim.

Aż trzynaście spenetrowanych bibliotek duchownych znajdowało się poza granicami wyznaczonymi do konfiskat przez władze Pruskie. Szczególnie częsty wpis proveniencyjny LW pojawia się na książkach pochodzących z klasztoru karmelitów bosych w Krakowie. Co najmniej 37 tamtejszych pozycji wzbogaciło bibliotekę LW. Wyraźne są także proveniencje pojezuickie: Kalisz, Kraków, Lubiąż, Lublin, Piotrków, Warszawa i pocysterskie: Bledzew, Mogiła, Obrza, Paradyż, Wąchock, Wągrowiec.

Na drugim miejscu szacowanych ilości ksiąg kościelno-klasztornych pozyskanych przez LW, znajduje się klasztor mstowski. Na podstawie ustaleń proveniencyjnych Teresy Komender, Haliny Mieczkowskiej oraz Marii Czubczyńskiej-Leonarczyk, podanych w katalogach XV i XVI wiecznych zbiorów BUW, można obliczyć i wyszczególnić 22 pozycje książkowe pochodzące z Mstowa. Wobec braku źródeł: czas, sposób i szczegóły ich pozyskania, nadal pozostają nieznane. Nie można zatem ani potwierdzić ani wykluczyć, że najstarsza metryka mstowska wtedy właśnie została sprowadzona do Warszawy.

Tabela II. Księgozbiory kościelno-klasztorne pozyskane do Biblioteki Liceum Warszawskiego³¹

Czas pozyskiwania	Jednostka podziału terytorialnego państwa zaborczego	Miejscowość	Pochodzenie pozyskanego księgozbioru	Ilość
-------------------	--	-------------	--------------------------------------	-------

³¹ Zestawione sporządzone na podstawie: Olena Błażejowicz, *Biblioteka Liceum Warszawskiego (1806-1831)*, „Roczniki Biblioteczne”, 23:1979, z. 2, s. 59, 78-79; *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1. cz. 1-2, t. 2 cz. 1-2, t. 3-4, oprac. Teresa Komender, Halina Mieczkowska Warszawa 1994-2011: Benedyktyni na Łysej Górze: 5477/b; Benedyktyni w Lubiniu: 4711/b, 5179/a; Benedyktyni w Sieciechowie: 3430; Cystersi w Wąchocku: 2131/b; Cystersi w Bledzewie: 762, 2479, 3559, 4220/b, 4662/b, 4863/a, 4910, 5428; Cystersi w Mogile: 1201; Cystersi w Obrze: 370/a, 835/b, 1262, 1394/a, 1808/a, 2364, 3242/a, 3635, 4969/a, 5107/d, 5236, 5480/c; Cystersi w Paradyżu: 783, 1618/a, 2677, 3360/b, 3540/a, 4079, 4429/a; Cystersi w Wągrowcu: 188/b, 1759/c, 2428, 2429/a, 3538/b, 4313/a, 5891, 5321/b; Dominikanie w Lublinie: 4997/a; Duchacy w Krakowie: 1676/a, 1688/b, 2688; Franciszkanie w Krakowie: 4602/b, 5002/a; Jezuici w Kaliszu: 4221/c; Jezuici w Krakowie: 960/b, 1412, 1469/a, 1784, 2417, 2679, 2680, 2682, 2992, 3503, 4194, 4199, 4404, 5131; Jezuici w Krośnie: 2787/a; Jezuici w Lublinie: 744/b, 851, 1816, 1933, 2052/b, 2073/b, 2276/b, 2973/a, 5192, 5371; Jezuici w Piotrkowie: 4789/b; Jezuici w Warszawie: 3999; Kanonicy Reg. Laterańscy w Krzepicach: 4979/b; Kanonicy Reg. Laterańscy w Mstowie: 32, 154, 552B/b, 575, 576/a, 722, 1767/b, 2039, 2529/a, 2961/b, 3107, 3422, 4080, 4098, 4430/a, 4530/a, 5183/a, 5399/b, 5345/b, 5348/a, 5477/c, 5483/b; Karmelici Bosi w Krakowie poz. 21/c, 305/b, 341/b, 541, 559/a, 580/a, 963/1, 1153, 1834/b, 1851, 2086, 2424, 2699, 2715, 2983, 2984, 3099, 3209/a, 3228, 3398, 3974/a, 4073/a, 4167, 4273, 4318/a, 4379/c, 4582, 4747/d, 4819/c, 5170, 5214/b, 5280/c, 5283, 5287/a, 5300/b, 5350/a, 5356; Katedra w Krakowie: 1862; Kolegiata w Pułtusku: 2392, 4709; Misjonarze w Krakowie: 4256; Parafia w Brzeźnicy: 5173/b; Parafia w Rudawie: 741/a; Trynitarze w Lublinie: 307; Inne kościoły: 2553/a, 4728/b, 5106.

po 1805 r. przed 1817 r.	<u>Królestwo Prus</u> departament warszawski	Warszawa	Klasztor Jezuitów	1 = lub >
1806 r.		Łowicz	Klasztor Bernardynów	b.d
po 1805 r. przed 1817 r.	<u>Królestwo Prus</u> departament płocki	Pułtusk	Kolegiata	2 = lub >
	<u>Królestwo Prus</u> departament kaliski	Piotrków	Klasztor Jezuitów	1 = lub >
		Krzepice	Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	1 = lub >
		Kalisz	Klasztor Jezuitów	1 = lub >
		Mstów	Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	22 = lub >
	<u>Królestwo Prus</u> departament poznański	Wągrowiec	Klasztor Cystersów	8 = lub >
		Obra	Klasztor Cystersów	11 = lub >
		Bledzew	Klasztor Cystersów	8 = lub >
		Paradyż	Klasztor Cystersów	7 = lub >
		Lubiń	Klasztor Jezuitów	2 = lub >
	<u>Cesarstwo</u> <u>Austriackie</u>	Kraków	Klasztor Karmelitów Bosych	37 = lub >
			Klasztor Jezuitów	14 = lub >
			Klasztor Duchaków	3 = lub >
			Katedra	1 = lub >
			Klasztor Misjonarzy	1 = lub >
			Klasztor Franciszkanów	2 = lub >
		Lublin	Klasztor Trynitarzy	1 = lub >
			Klasztor Dominikanów	1 = lub >
			Klasztor Jezuitów	10 = lub >
		Mogiła	Klasztor Cystersów	8 = lub >
Wąchock		Klasztor Cystersów	10 = lub >	
Łysa Góra		Klasztor Benedyktynów	1 = lub >	
Rudawa		Kościół parafialny pw. Wszystkich Św.	1 = lub >	
różne	różne	inne kościoły	3 = lub >	

Legenda:

=/ > ilość równa lub większa

Liceum Warszawskie do sygnowania swoich zbiorów posługiwało się skrótem LV wpisywanym odręcznie na karcie tytułowej czarnym i czerwonym atramentem lub wbijanym pieczęcią – rzadziej w tym celu używaną³². Litery wpisywane były na pierwszej, tytułowej karcie książki – L przed a V po literach tytułu, ujmując go w rodzaj klamry. Dodatkowe oznaczenia dla odróżnienia proveniencji posiadały pozycje pochodzące z księgozbioru Krasickiego oraz Chromińskiego.

³² Elżbieta Bylinowa, *Z dziejów biblioteki kanoników regularnych laterańskich w Mstowie: druki XVI wieku w BUW*, „Z badań nad książką i księgozbiorem historycznymi”, 3:2009, s. 56. Niestety autorka w artykule nie sprecyzowała, czy opisane przez nią sygnatury Liceum Warszawskiego zostały zidentyfikowane na którejkolwiek z ksiąg proveniencji mstowskiej.

Jak udowadnia Olena Błażejowicz, podając za przykład książkę autorstwa Hieronima Spiczyńskiego ofiarowaną bibliotece przez Stanisława Kostkę Potockiego, nie wszystkie księgi ze zbiorów biblioteki posiadały sygnowania³³.

Część przejętych zbiorów z niewiadomych przyczyn nie posiadała żadnych znaków własnościowych, które biblioteka winna nanieść. Być może z powodu istniejących wcześniej adnotacji, pozwalających na trafne ich przyporządkowanie, czy z powodu pominięcia obiektu przy inwentaryzacji. Wreszcie – powód takiego braku mógł dotyczyć ksiąg, których nie zamierzano włączyć do zasobu ze względu na ich charakter. Ostatnie wyjaśnienie wydaje się najbliższe przypuszczalnych losów księgi mstowskiej, w której brak jest jakichkolwiek sygnatur Liceum Warszawskiego.

Wykluczyć należy także przynależność księgi do prywatnych zbiorów, które w różny sposób przeszły na własność LW. Były księgozbiór wrocławskiego bibliofila, rektora szkół przykościelnych św. Elżbiety i Marii Magdaleny we Wrocławiu – Johanna Ephriama Scheibla był reprezentowany w LW przez kilkanaście pozycji. Wspomina o nich Feliks Bentkowski w książce *Historia literatury polskiej*³⁴, zamieszczając na ten temat lakoniczną wzmiankę. Były to jednak teksty o charakterze teologicznym z przewagą druków ariańskich, pochodzące z drukarni holenderskich i angielskich³⁵.

Przynależność do tego zbioru kwestionuje także fakt, iż miał on zdecydowanie nierękopiśmienny profil. Sporadycznie pojawiające się w katalogach odręczne kodeksy dotyczą wyłącznie wierszy pisanych przez samego Scheibla³⁶. Zbiory swoje Scheibel sygnował formułą „Johannis Ephriam Scheibel, Wratislaviae” lub „Breslau”, zapisaną drobnym i niewyraźnym pismem, którego śladów brak na zachowanych kartach mstowskiej księgi. Przedaukcyjne katalogi majątku ruchomego pozostałego po wrocławianinie obejmujące księgozbiór, potwierdzają iż mstowska księga nie była jego własnością³⁷.

Mimo zasygnalizowanego braku znaków własnościowych, najbliższą jest hipoteza, iż księga mstowska mogła być częścią zbiorów biskupa Ignacego Krasickiego. Pośród obecnych zbiorów BUW (spadkobierczyni głównych bibliotek warszawskich zakładanych w początkach XIX w.) odnaleziono dzieło Wawrzyńca Suriusa – historyka i hagiografa

³³ Olena Błażejowicz, *Biblioteka Liceum Warszawskiego...*, s. 69.

³⁴ Feliks Bentkowski, *Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukiem ogłoszonych*, t 1-2, Warszawa-Wilno 1814.

³⁵ Olena Błażejowicz, *Biblioteka Liceum Warszawskiego...*, s. 80.

³⁶ Tamże, s. 81.

³⁷ Johannis Ephriam Scheibel, *Catalogus Bibliothecae Scheibelianae*, Wroclaw 1809.

niemieckiego, *Commentarius brevis*, należące do Krasickiego a pochodzące ze Mstowa³⁸. Ma to potwierdzać skrót własnościowy „Kras” wpisany na okładce książki³⁹.

Administracyjny charakter księgi mstowskiej mógł spowodować niechęć wprowadzanie jej do bibliotecznego zasobu. Choć niewątpliwie posiadała ona już wtedy ogromny walor poznawczy, mogący posłużyć w badaniach historycznych, genealogicznych, geograficznych, paleograficznych, kulturowych itp. Niestety wszystkie te dziedziny zdają się wykraczać poza ramy programowe szkoły średniej, jaką miało stać się Liceum Warszawskie, lub ramy epoki, która, co prawda interesowała się wszelkiego rodzaju „starożytnościami”, ale nie wypracowała jeszcze odpowiednich narzędzi do ich wielostronnego badania.

Lata które osiągnęła księga w roku utworzenia Liceum Warszawskiego (189 lat) w żaden sposób nie mogły konkurować z wiekiem cymeliów, których poszukiwali najambitniejsi bibliofile oświecenia. Stawia to w wątpliwość cel zabierania z Mstowa obiektu, który z założenia nie mógł wejść w skład księgozbioru. Chyba, że motywacja czyniącej to osoby wykraczała poza oficjalny cel pozyskiwania i gromadzenia księgozbiorów klasztornych.

Dlatego należałoby przyjąć, że osoba zainteresowana posiadaniem mstowskiej księgi metrykalnej kierowała się motywacją osobistą. Księga, jako obiekt pozabiblioteczny, o innej, zapewne niespotykanej dla bibliofilów zawartości, mogła wśród tradycyjnych książek stanowić osobliwość. W takim wypadku dane w niej zawarte nie stanowiły dla właściciela materiału badawczego ani pomocy dydaktycznej, lecz element kolekcji np. w prywatnym gabinecie osobliwości.

Nie można zatem jednoznacznie wykluczyć, że w latach sprowadzania księgozbiorów mstowskich do stołecznych bibliotek, ktoś nie zdecydował się na zabór księgi przy okazji planowanych transportów. Mogło to także nastąpić jako zdarzenie przypadkowe wywołane natłokiem obowiązków organizacyjnych, wielością obiektów poddawanych inwentaryzacji i wywózce.

Ostatnia wzmianka potwierdzająca fakt znajdowania się księgi w klasztorze mstowskim pochodzi z 1708 r. i jest odręcznym zapisem zakrystiana Jana Kantego Słowińskiego poczynionym wielokrotnie na jej kartach (patrz: aneks nr III)⁴⁰. Być może

³⁸ Elżbieta Bylinowa, *Z dziejów biblioteki kanoników regularnych laterańskich w Mstowie: druki XVI wieku w BUW*, „Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi”, 3: 2009, s. 58,

³⁹ Fotografię strony tytułowej książki z widocznymi znakami własnościowymi prezentuje: Olena Błażejewicz, *Biblioteka Liceum Warszawskiego ...*, s. 83.

⁴⁰ APCz zespół 91, sygn. 1: s. 19: *Joannes Cantius Słowiński / Servitor Ecclesiae Mstoviensis / Anno D[omi]ni 1708 in Villa Sancti Joannis Apostoli / 8 Novembris*, s. 118: *Joannes Cantius Słowiński / zakrystyanek Mstowski*, s. 141: *Jan Kanty Słowiński / Zakrystyan Mstow*, s. 238: *Jan Kanty Słowiński / Zakrystyan Mstow*, s. 262: *Jan Kanty*

dostęp do biblioteki i archiwum parafialnego, potwierdzony owymi odważnymi, autotematycznymi adnotacjami⁴¹, umożliwił Słowińskiemu dowolne dysponowanie księgami, które swobodnie zabierał i lokował i wybranych miejscach.

Jako kustosz kościoła w latach 1703-1708⁴², mógł przenieść księgę metrykalną z kancelarii lub archiwum parafialnego do pomieszczeń biblioteki. Tym sposobem metryka znalazła się wśród książek o jednakowych oprawach i zbliżonych formatach, co skutecznie zamaskowało jej obecność na kolejne lata. Zważywszy na ilość książek, które zgromadzono w ówczesnej bibliotece – 823 pozycje⁴³, o pozostawienie wśród nich przedmiotu zewnętrznie ludzko podobnego, nie było trudno. Inne księgi z definicji przynależne do biblioteki, także sygnowane były proveniencjami zakrystiana Słowińskiego⁴⁴. Jest to jedyny personalny ślad, który wskazuje osobę mogącą przyczynić się do zdekompletowania zasobów ówczesnej mstowskiej kancelarii.

Słabe światło na ten temat rzucają wizytacje generalne i prowincjonalne przeprowadzane regularnie w mstowskiej parafii. W wizytacji generalnej z 1779 roku⁴⁵ nie wspomina się o zasobie kancelarii parafialnej ani o przechowywanych tam metrykach. Natomiast w wykazie sporządzonym przez wizytatora generalnego w 1810 r. mowa jest wyłącznie o księgach XVIII wiecznych, także nie wszystkich o których istnieniu obecnie wiadomo (patrz: tabela I).

Pewne jest, że osoby dokonujące selekcji klasztornych ksiąg odsyłanych do LW, nie pomijały rękopisów. Wśród pozyskanych do LW księgozbiorów znajdowało się wiele dokumentów rękopiśmiennych. Informacja na ten temat pochodzi z czasów, gdy w 1817 r. wpływały one wraz z drukami do Biblioteki Publicznej, która odziedziczyła zasób książkowy LW. Z uwagi na brak wcześniejszych ewidencji i liczne kataklizmy dziejowe, szatkujące

Słowinski, s. 263: *Ego Joannes Cantius Słowinski / Servitor Ecclesiae Mstoviens[is]*, s. 264: *1703 / 1704 13 Janu[arius] / Albin Olßoka Concionatori CRLPM*, s. 328: *Joannes Cantius Słowinski / Servitor Ecclesiae Mstovien[is] / Anna D[omini] 1706 / byłem lat przy zakrystij 3*, s. 348: *Jan Kanty Słowinski / Zakrystyancyk Mstowski / byłem lat przy zakrystij 3*, s. 348: *Joannes Cantius Słowinski / Zakrystyan Mstowski / Anno D[omi]ni 1703 et 4 et 5 et 6*, s. 495: *Joannes Cantius Słowinski*, s. 565: *Joannes Cantius Słowinski / Servitor Ecclesiae Mstovien[is]*, s. 580: *Joannes Cantius Słowinski / Servitor E[cclesiae Mstoviensis]*

⁴¹ Księga przejęta przez LW z biblioteki mstowskiej, znajdująca się obecnie w zbiorach BUW

⁴² Kazimierz Łatak przy informacji o zakrystianie zamieszczonej w artykule: *Prepozytura mstowska od uzyskania autonomii do kasaty [w:] Mstów: miasto – klasztor - parafia na przestrzeni wieków*, s. 144, podaje błędnie nazwisko Sowiński oraz rok 1703 jako jedyny w którym Słowiński miał sprawować funkcję zakrystiana.

⁴³ Liczba pochodzi z anonimowego katalogu biblioteki, sporządzonego w 1704 r., stanowiącego część kodeksu *Privilegia et munimenta conventus mstoviensis*, przechowywanego w BUW sygn. 27, s. 173. (mikrofilm BUW nr 8058). Poszukiwana księga metrykalna nie figuruje w spisie.

⁴⁴ Patrz: *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1. cz. 2 oprac. Teresa Komender, Warszawa 1994, s. 226-227, pozycja 957.

⁴⁵ Wizytacja generalna przeprowadzona w Mstowie 2 XI 1779 r. przez generalnego wizytatora Metropolii Gnieźnieńskiej Macieja Grzegorza Poray Garnysza, (AACz sygn. KD 62, k. 1-22.)

polskie biblioteki, obecnie nie sposób odtworzyć ich pełną listę. Dotąd udało się zidentyfikować trzy obiekty, przechowywane obecnie w zbiorach BUW. Dwa pojedyncze rękopisy pochodzące ze zbiorów Krasickiego i Chromińskiego oraz „Dyariusz Seymu Księstwa Warszawskiego w Warsza[wie] w dniach 8 do 23 grudnia 1811 pod łaską Stanisława Sołtyka odprawionego”⁴⁶.

Biblioteka przy Sądzie Apelacyjnym

Kolejny etap dekompletowania księgozbioru kanoników regularnych laterańskich w Mstowie związany był z akcją prowadzoną przy Sądzie Apelacyjnym w Warszawie⁴⁷ przez ministra sprawiedliwości Feliksa Łubieńskiego⁴⁸. Po dotkliwych wydarzeniach związanych z konfiskatą zbiorów narodowych, jakie zgromadzono w Bibliotece Załuskich, szukano nowych sposobów na stworzenie biblioteki o stołecznym, powszechnym i publicznym charakterze.

Istotny wkład w tę ideę wniósł księgozbiór naukowy powstający przy Warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, gromadzony od roku 1800 aż do otwarcia biblioteki dziesięć lat później. Powiększany był o dary najwybitniejszych postaci życia politycznego i intelektualnego tamtego czasu min. generała Jana Henryka Dąbrowskiego, Stanisława Staszica, czy Aleksandra Sapiehy. Przyrastający z wolna zasób stawał się najlepszym warsztatem pracy dla naukowców – członków towarzystwa oraz kolejnym, istotnym zaczątkiem księgozbioru narodowego. Jednak elitarna forma księżnicy WTPN wykluczyła realizację postulatu tworzenia tam nowej biblioteki publicznej.

Duże szanse w tym względzie stwarzał kodeks Napoleona – główny zbiór praw nadany nowopowstałemu organizmowi państwowemu, jakim od 1807 roku było Księstwo Warszawskie. Postępowe, znoszące przywileje stanowe i laicyzujące aparat administracyjny prawo, stworzyło także odmieniony, wieloinstancyjny aparat sądowiczy. Na jego czele stanął człowiek o energicznym i rzutkim usposobieniu, obdarzony zmysłem organizacyjnym, wcześniej znany jako inicjator i skuteczny nadzorca Archiwum Ogólnego Krajowego⁴⁹ –

⁴⁶ Olena Błażejewicz, *Biblioteka Liceum Warszawskiego...*, s. 77-78.

⁴⁷ Więcej na temat sądownictwa i struktury administracyjnej w Księstwie Warszawskim piszą: Władysław Sobociński, *Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, Toruń 1964, s.

⁴⁸ Tadeusz Mencil, *Łubieński Feliks Franciszek*, *Polski Słownik Biograficzny*, Warszawa 1973, s. 478–480.

⁴⁹ Archiwum Ogólne Krajowe powstało na mocy dekretu księcia warszawskiego Fryderyka Augusta 2 września 1808 r. w Warszawie. Profil archiwum wzorowano na modelu francuskim, nadając mu świecki charakter i przeznaczając do udostępniania badaczom. Koncepcję planowano rozszerzyć do sieci archiwów regionalnych, umiejscowionych w departamentach i powiatach księstwa. Szybki upadek Księstwa Warszawskiego położył kres planom

hrabia pruski Feliks Łubieński⁵⁰. Na mocy dekretu wydanego przez księcia Fryderyka Augusta 25 października 1810 r.⁵¹ minister rozpoczął gromadzenie księgozbioru do założonej przy sądzie biblioteki. Książę przewidział także specjalny fundusz na ten cel, pozyskany z oszczędności Sądu Apelacyjnego.

Zakupiono wówczas w Krakowie dwa wartościowe księgozbiory, liczące łącznie około 7 tys. pozycji: po zmarłym w 1807 r. bibliotekarzu Uniwersytetu Jagiellońskiego ks. Anzelmie Speiserze (dzieła bibliograficzne, luźne druki) i po juryście Sternaku-Demblewskim.

Powodzeniem zakończyły się rozpoczęte w 1811 r. próby nawiązania kontaktów z kościołami i klasztorami posiadającymi biblioteki chętne do przekazywania lub wymiany książek i rękopisów ze swoich zbiorów. Użyto w tym celu oficjalnej drogi administracyjnej wykorzystującej uprawnienia prowincjonalnego aparatu sądowniczego – trybunałów cywilnych w departamentach oraz sądów pokoju w powiatach. Te, jako instytucje podlegające zwierzchnictwu Sądu Apelacyjnego i działające w jego imieniu, wystosowywały prośby donacyjne do bibliotek kościelnych ze swojego obszaru.

Apel spotkał się z różnym przyjęciem. Przeor klasztoru kapucynów w Zakroczymiu kategorycznie odmówił wydania jakichkolwiek książek a prokuratorowi trybunału plockiego zarzucił nieczyste intencje i fałszywą troskę o narodową oświatę. Z kolei największym sukcesem zakończyła się akcja donacyjna przeprowadzona w departamencie poznańskim przez tamtejszego prokuratora trybunału cywilnego Stanisława Prądyńskiego. Z klasztorów benedyktynów, cysterskich, kanoników regularnych oraz trynitarzy udało się pozyskać około 1500 książek. W Wielkopolsce wystarano się także o księgozbiory prywatne, ofiarowane bibliotece przez obywateli miasta Śremu.

Do Biblioteki przy Sądzie Apelacyjnym trafiły także księgozbiory mstowskie, pozyskane przez trybunał cywilny w Kaliszu. Skuteczne próby ich pozyskania, wykazuje rejestr katalogów dla przejmowanych bibliotek, sporządzony 27 stycznia 1814 r. Jego autor Mateusz Kozłowski – bibliotekarz przy Sądzie Apelacyjnym, w liście sprawozdawczym do prezesa Łubieńskiego, wymienia jako pozycję numer jednaście: „katalog książek z klasztoru Mstowskiego XX. Kanoników Regularnych”⁵². Niestety jego zawartość nie jest znana, dokument najprawdopodobniej nie przetrwał do naszych czasów. Należy przypuszczać, iż

⁵⁰ O naukowej i kulturalnej działalności Feliksa Łubieńskiego pisze: Teresa Żuchlewska, *Feliks Łubieński. Działalność polityczna i jej związek z nauką i kulturą*, „Rocznik Żyrardowski”, t. 6: 2008, s. 417-439.

⁵¹ Wanda Stummer, *Biblioteka Sądu Apelacyjnego w Warszawie (1810-1865)*, Wrocław 1958, s.9.

⁵² Nr 8: 1814, 27 stycznia. Lic. Warsz. Nr 89 A. Vol. I, k. 155/6, *Bibliotekarz Mateusz Kozłowski do Prezesa Sądu Apelacyjnego* [w:] Marian Łodyński, *Materiały...*, s 6-7.

wykaz ksiąg został sporządzony w Mstowie, między sierpniem 1813 r. a styczniem r. 1814, podczas selekcjonowania pozycji przeznaczonych do transportu⁵³.

Nieznany jest również sposób w jaki minister Łubieński pozyskał część mstowskiego księgozbioru. Być może został on zakupiony z „funduszu oszczędzeń” BpSA analogicznie do nabytków ze zbiorów Speisera i Sternaka-Demblewskiego⁵⁴ lub trafił do biblioteki w formie darowizny wniesionej pod naciskiem prokuratora trybunału kaliskiego.

Tabela III. Księgozbiory kościelno-klasztorne pozyskane do Biblioteki przy Sądzie Apelacyjnym za pośrednictwem prowincjonalnego aparatu sądowego⁵⁵

Termin pozyskiwania	Departament Księstwa Warszawskiego	Miejscowość	Pochodzenie pozyskanego księgozbioru	Ilość	
po 1811 r. przed VIII 1813 r.	poznański	Lubiń	Klasztor Benedyktynów	141	
		Obra	Klasztor Cystersów	561	
		Bledzew	Klasztor Cystersów	347	
po 1811 r. przed 1814 r.	płocki	Paradyż	Klasztor Cystersów	187	
jw.		Przemęt	Klasztor Cystersów	b.d.	
		Trzemeszno	Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	b.d.	
		Wągrowiec	Klasztor Cystersów	193	
		Krotoszyn	Klasztor Trynitarzy	27	
XI 1811 r.		płocki	Pułtusk	Kolegiata	380
			Zakroczym	Klasztor Kapucynów (księgozbiór nie został przekazany)	0
po 1811 r. przed 1814 r.	kaliski	Kłobuck	Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	30	
jw.	mstowski	Mstów	Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	444	
		lubelski	Lublin	Klasztor Dominikanów	b.d.
		radomski	Sieciechów	Klasztor Benedyktynów	304
Wysokie Koło	Klasztor Dominikanów				

⁵³ Bibliotekarz M. Kozłowski opisuje w liście do Prezesa F. Łubieńskiego sposób w jaki książki trafiły do siedziby biblioteki tj. Pałacu Sądu. Główny problem uniemożliwiający skuteczną ewidencję narastającego księgozbioru stanowił fakt, iż pakunki z książkami przychodziły bez katalogów, które to nadsyłano z opóźnieniem. To powodowało błędne dopasowywanie katalogów do zbiorów i tworzyło nieporządek. Ta informacja sugeruje, że katalogi zostawały sporządzane na miejscu przejmowania księgozbiorów, przy ładowaniu książek w paki: Nr 12: 1817, 15 października. Bibl. Publ. Nr 9 A. Vol. I, k. 49/52, *M. Kozłowski bibliotekarz Biblioteki przy Sądzie Apelacyjnym, składa oświadczenie prezesowi Sądu Apelacyjnego w sprawie kierowanej przez siebie biblioteki* [w:] Marian Łodyński, *Materiały...*, s. 8.

⁵⁴ Marian Łodyński, *Materiały...*, s. 167-168.

⁵⁵ Zestawienie sporządzone na podstawie korespondencji Mateusza Kozłowskiego bibliotekarza Biblioteki przy Sądzie Apelacyjnym do Prezesa tegoż sądu Feliksa Łubieńskiego z 27 I 1814 r; wykazu książek przejętych przez Bibliotekę Publiczną Uniwersytetu Warszawskiego, spisane 10 III 1828 r. przez jej Dyrektora Samuela Bogumiła Lindego, opublikowanych w: Marian Łodyński, *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)*, Wrocław 1958, s. 5-6, 167-168, oraz relacji Joachima Lelewela użytkownika i bibliotekarza BpSA zamieszczonego w jego książce *Bibliograficznych ksiąg dwoje*, Wilno 1826.

	różne	różne	inne klasztory	71
--	-------	-------	----------------	----

Zakupione, darowane i pozyskane zbiory trafiały do prowizorycznego pomieszczenia w Pałacu Biskupów Krakowskich na rogu ul. Miodowej i Sanatorskiej w Warszawie. Były to pomieszczenia pozostałe po siedzibie pruskiego namiestnika Karla Georga von Hoyma, wyznaczonego przez króla Prus na zwierzchnika prowincji Prusy Południowe. Okolicznością ułatwiającą pozyskanie budynku na siedzibę Sądu Apelacyjnego i jego bibliotekę była z pewnością wcześniejsza znajomość von Hoyma z rodziną ministra Łubieńskiego⁵⁶. Zawarto ją podczas transakcji majątkowo-własnościowych łączących wcześniej von Hoyma z matką Łubieńskiego. Od tamtego czasu, mając na względzie nowe przeznaczenie Pałac Biskupów Krakowskich zaczęto określać go mianem „Pałacu Sądu”⁵⁷

Warunki jakie panowały w tych ciasnych i nieporęcznych pomieszczeniach uniemożliwiały dalsze czynności, które należało podejmować z przybyłymi do stolicy paczkami. Pomieszczenia zapełniające się prędko piętrzącymi się ku górze pakunkami stawały się niewystarczające⁵⁸. W takiej sytuacji otwarcie pakunków, wgląd w ich zawartość, segregacja i konserwacja, zostały przesunięte w czasie.

Ciekawym świadectwem warunków panujących w niewielkim magazynie biblioteki mieszczącym przeszło 20 000 książek i rękopisów⁵⁹ są pamiętniki Joachima Lelewela. Został on asystentem bibliotekarza Mateusza Kozłowskiego, który w zamian za pomoc, zezwolił mu korzystać ze zbiorów a później wnosić książki poza magazyn.

„Sali gotowej nie było, a zatem i półek nie było, ani jednej do nich deski; paki złożone zostały w celkach pałacu biskupiego na rogu Miodowej i Senatorskiej ulic. W celkach czyli izdebkach o jednym lub dwu oknach prawie stykających, w izdebkach tych, jak pół moich, po bokach wypiętrzone paki jedna nad drugą, do trzech i czterech, zostawując pośrodku tyle miejsca, co potrzebowało otwarcie drzwi. Bibliotekarz Mateusz Kozłowski chodził tam dwa razy na dzień, z rana okna otwierał, wieczór zamykał. – „Książki w pakach niedostępne” – mówię mu. – „Owszem, dostępne” – odpowiada mi. – „Jeśli chcesz, to mię wyręcz”. – „Chętnie”. Powierzył mi tedy klucze. Nalazłem wtedy paki, jedna na drugiej, wszystkie otwarte. Jedną po drugiej tedy do dna przeglądałem, industrią moją po kolei górne

⁵⁶ Karl Georg von Hoym sprzedał dobra guzowskie Paulinie Ogińskiej, matce Feliksa Łubieńskiego: Iwona Maria Szustakiewicz, *Guzów. Podwarszawska rezydencja łubieńskich i Sobańskich*, „Rocznik Warszawski”, 26: 1996, s. 77-101.

⁵⁷ Świadczą o tym sformułowania używane w korespondencji bibliotekarza M. Kozłowskiego z Prezesem F. Łubieński: Marian Łodyński, *Materiały...*, s. 5.

⁵⁸ Wanda Stummer, *Biblioteka Sądu...*, s. 12.

⁵⁹ Tamże.

spuszczałem, na dole stawiałem, dopóki nie przejrzałem wszystkich. Co mi było potrzebne i dogodne na miejscu z nich wypisywałem, lub nocami w domu. Tak się wówczas tworzył zapas zapisków, wpisów do erudycji...”⁶⁰.

W dzień wolny od pracy roku 1813 miało miejsce włamanie do pomieszczeń bibliotecznych Pałacu Sądu. W jednym z pomieszczeń budynku, na górnej kondygnacji, sprawca uszkodził zamek i sforsował drzwi. Zaskoczony niebagatelną ilością upchniętych na niewielkiej przestrzeni pakunków, najprawdopodobniej przestraszył się i uciekł rezygnując z grabieży. Przebieg zdarzeń zrelacjonowała służąca z sąsiedniego mieszkania czynszowego. Powiadomiony o zdarzeniu nadzorca biblioteki, zdecydował się na desperacki krok opróżnienia niezabezpieczonych lokali i przetransportowania księgozbiorów w bezpieczne miejsce – do wspólnego, niedużego, ale ryglowanego pomieszczenia. Decyzja ta pomniejszyła obszar magazynu BpSA z czterech pomieszczeń do jednego, wprowadzając wielki chaos, uniemożliwiający dostęp do książek zapakowanych książek.

Podczas przeprowadzki wykonywanej przez pośpiesznie zaangażowanych robotników, dokonano kolejnych zniszczeń. W oświadczeniu kierowanym do Prezesa Łubieńskiego, opisał to barwnie egzekutor i świadek wydarzeń, bibliotekarz Michał Kozłowski: „[...] naprędce ludzi do tego użyto, którzy raptownie książki ze skrzyń wyrzucali i przenosili je razem wszyscy do szczupłej stancji, gdzie na kupę rzucając książki i deptając nogami porozbijali niemało i podarli na kawałki, tak że nie można było potem z tych ułomków dojść, do jakiej należały książki; przy takiej więc operacji fatalnej niemało musiało poginać [...]”⁶¹. Potwierdziły to późniejsze zakupy zaginionych po przeprowadzce pozycji, które Kozłowski odnalazł na targu w żydowskim kramie.

Jedyny pożytek wynikający z zaistniałych zdarzeń to sporządzenie nowego katalogu wyszczególniającego źródło i ilość pozyskanych księgozbiorów klasztornych. Jako pozycję dziesiątą wymieniono w nim: „[książki] od XX Kanoników Regularnych z Mstowa” w liczbie 444 tomów⁶². Nie wiadomo, czy obliczeń dokonano zaraz po wypadkach z 1814 roku, czy później w październiku 1817 r. w czasie przesyłania oświadczenia. Wygląda na to, iż oświadczenie sporządzone zostało w celu usprawiedliwienia złego stanu księgozbioru, który został wykryty w czerwcu 1817 r. podczas przejmowania Biblioteki przy Sądzie Apelacyjnym

⁶⁰ Tamże, s.13.

⁶¹ Nr 12: 1817, 15 października. Bibl. Publ. Nr 9 A. Vol. I, k. 49/52, *M. Kozłowski bibliotekarz Biblioteki przy Sądzie Apelacyjnym, składa oświadczenie prezesowi Sądu Apelacyjnego w sprawie kierowanej przez siebie biblioteki* [w:] Marian Łodyński, *Materiały...*, s 8.

⁶² Co stanowiło by 3,8 % całości wyszczególnionego w katalogu szesnastoelementowego zbioru, wynoszącego 11 664 pozycji.

przez uniwersytecką Bibliotekę Publiczną. Stąd trzyletni odstęp dzielący rabunek i pomniejszenie magazynów od ich opisu w korespondencji.

W raporcie sporządzonym podczas wywożenia zbiorów do BP w Pałacu Kazimierzowskim odnotowano inną liczbę – 456 książek⁶³. Pierwsza rachuba zdaje się być bardziej wiarygodna, ponieważ w korespondencji odnotowana jest dwukrotnie: w październiku 1817 r. przy opisywaniu włamania oraz w marcu 1828 r. w ewidencji Samuela Bogumiła Lindego, podającej ilość książek przejętych do Biblioteki Publicznej z BpSA⁶⁴.

Wahania liczby przejmowanych książek wielokrotnie pojawiające się w spisach i katalogach ewidencyjnych, świadczą o trudnych okolicznościach w jakich zabierano i transportowano przejęte księgozbiory. Błędy powstawały przy kłopotliwych do rozróżnienia uszkodzonych egzemplarzach, jak i przy dziełach wielotomowych, które ewidencjonowano na różny sposób. Także późniejsze dobieranie książek z puli nieobjętej darowizną, czy zaborem, musiało przyczynić się do powstawania błędów.

Likwidacja klasztoru i biblioteki w Mstowie po dekreście supresyjny.

Znacząca reorganizacja terytorialna i administracyjna dokonana ustaleniami Kongresu Wiedeńskiego w 1815 r. zmusiła zwierzchnictwo Kościoła do podjęcia decyzji przystosowujących strukturę kościelną do nowopowstałych organizmów państwowych. Także nasilający się problemy wymierania członków klasztorów⁶⁵, gdzie brak było nowych powołań⁶⁶ oraz obniżanie się dyscypliny, nagliły do podejmowania wiążących decyzji. Nowy podział diecezji został dopasowany do struktury administracyjnej Królestwa Polskiego bullą papieża Piusa VII *Ex imposita Nobis* z 30 czerwca 1818 r.⁶⁷ Zdecydowano się na dokonanie

⁶³ Nr 16: 1817, 14 czerwca. Bibl. Publ. Nr 9 A. Vol. I, k. 16/17, *Raport Deputowanych do odebrania Biblioteki Publicznej przy Sądzie Apelacyjnym, zdany Komisji WR i OP*, [w:] Marian Łodyński, *Materiały...*, s 10-11.

⁶⁴ Nr 129, 10 marca. Bibl. Publ. Nr 7 A. Vol. V, k. 9/11, Linde >>podaje ogółowy wykaz książek z Biblioteki Sądu Apelacyjnego do Biblioteki Publicznej weszłych<<, [w:] Marian Łodyński, *Materiały...*, s 167-170.

⁶⁵ Konwent mstowski w roku jego kasaty liczył ośmiu zakonników: sześciu rezydowało w Mstowie, jeden w Olsztynie i jeden w Rędzinach. Zakonnicy byli w wieku od 30 do 70 lat z czego najstarszy: Franciszek Atanazy Tański liczył sobie lat 68, w latach 1816-1819 tylko dwóch spośród sześciu kandydatów złożyło śluby zakonne. Patrz: *Prepozytura mstowska od uzyskania autonomii do kasaty (1441-1819)*, [w:] *Mstów: miasto – klasztor – parafia na przestrzeni wieków*, Łomianki 2013, s. 130-131.

⁶⁶ Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych Księstwa Warszawskiego wydane 5 X 1808 r. wprowadziło nową rygorystyczną procedurę egzaminacyjną, której podlegać mieli nowi kandydaci do zakonów i seminariów. Egzaminy funkcjonowały we wszystkich diecezjach wedle odrębnych instrukcji nad których wdrożeniem czuwał komisarz duchowny oraz świecki. Rosnąca lista wymagań i szereg nowych formalności rekrutacyjnych, wpłynęły na spadek powołań odnotowany w tym okresie, zob. Piotr Paweł Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska (1773-1914)*, Lublin 1984, s. 79-80.

⁶⁷ Po konsultacjach z carem Aleksandrem I Stolica Apostolska reprezentowana przez papieża Piusa VII zawarła porozumienie dotyczące kościelnych jednostek administracyjnych Królestwa Polskiego na mocy którego

zmian ratujących chylące się ku ruinie dobra biskupie, kapitulne i zakonne poprzez ograniczenie liczby prałatów i kanoników oraz skasowanie niektórych klasztorów.

Szerokie projekty wysuwane w tym względzie przez Komisję Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego napotykały na sprzeciw władz kościelnych. Jednak siła państwowych inicjatyw reformatorskich uzyskała wreszcie częściową aprobatę Stolicy Apostolskiej. Do sprawy zniesienia wybranych klasztorów oraz likwidacji beneficjów prostych wyznaczono delegata apostolskiego, biskupa kaliskiego Franciszka Skarbka-Malczewskiego⁶⁸. Bulla *Ex imposita Nobis* udzieliła mu szerokiego pełnomocnictwa przy zatwierdzaniu kształtu nowych diecezji i organizowaniu dla nich uposażenia. Władze rządowe dążyły do zlikwidowania 47 klasztorów na co Stolica Apostolska nie wyrażała zgody, uznając te propozycje za zbyt daleko idącą. Wyliczona przez Malczewskiego kwota 1.985.000 zł miała wystarczyć na dofinansowanie wszystkich biskupstw, kapituł i seminariów. Dodatkowo biskup planował przeznaczać z niej rocznie 300.000 zł na zasiłki dla ubogich probostw⁶⁹.

We wzmożonej korespondencji między biskupem Malczewskim a ministrem Stanisławem Kostką Potockim mozolnie wypracowywano wspólne stanowisko. Malczewski opowiadał się za ograniczeniem liczby kolegiat do jednej, dla każdej diecezji, oraz zniesieniem opactw komendacyjnych. Ministerstwo proponowało arcybiskupowi aby zniósł wszystkie zakony niezebracze jednym ogólnym dekretem a następnie pozostawił wykonanie ich stopniowej kasaty Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Malczewski jednak za wszelką cenę forsował opcję zachowawczą, bliższą literze bulli *Ex imposita Nobis*.

W marcu 1819 r. sytuacja uległa zmianie – arcybiskup Malczewski zachorował, co przeniosło ciężar siły decyzyjnej w krąg jego współpracowników. 17 kwietnia 1819 r. w obecności biskupa Szczepana Hołowczyca, oficjała warszawskiego Antoniego Fijałkowskiego oraz kanonika warszawskiego Antoniego Kotowskiego, dekret kasacyjny został podpisany. Chwiejny podpis arcybiskupa na dokumencie, oraz fakt, iż zmarł on w dzień po jego podpisaniu, świadczy o nadzwyczajnych okolicznościach w jakich to zdarzenie miało miejsce.

Być może pomysł podsunięcia dokumentu konającemu Malczewskiemu wyszedł z inspiracji biskupa Szczepana Hołowczyca. Mianowano go wówczas zwierzchnikiem

utworzono 8 obszarów: diecezję warszawską, diecezję krakowską, lubelską, sandomierską, kujawsko-kaliską, płocką, janowską i sejneńską. Bolesław Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich (968-1939)*, „Archiwa biblioteki i muzea kościelne”, t. 18-22, Lublin 1969-1971.

⁶⁸ Zdzisław Wajzner, *Los bibliotek klasztornych w Gidlach, Mstowie i Wielgomłynach po dekrete supresyjnym arcybiskupa warszawskiego Franciszka Malczewskiego*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne”, 43: 1969, s. 131.

⁶⁹ Tamże, s. 133-136.

nowopowstającej diecezji sandomierskiej, która liczyła na donacje z kasat klasztorów. Ponadto biskup czoł do klasztorów osobistą niechęć powodowaną zadawnionym konfliktem z zakonem Paulinów o probostwo w Beszowej⁷⁰. Po śmierci Malczewskiego przejął no nim także tytuł prymasa Królestwa Polskiego.

Słowami dekretu supresyjnego zdecydowano o zlikwidowaniu 26 klasztorów męskich i 7 żeńskich⁷¹. Prócz Mstowa wspólnoty kanoników regularnych laterańskich zostały usunięte z Czerwińska, Lubrańca i Warszawy. W najbliższej okolicy usunięto również kartuzów z Gidel oraz paulinów z klasztoru w Wielgomłych. Liczba skasowanych domów klasztorów kanoników regularnych laterańskich, po konwentach cystersów i paulinów, stanowiła grupę najliczniejszą. Niejednoznaczne sformułowania dekretu supresyjnego, sugerowały, że zbiór kasowanych klasztorów pozostaje otwarty. Ta luka prawna, dawała możliwość ingerowania w majątek innych instytucji kościelnych, których zabór nie przysługiwał egzekutorom dekretu.

Istotnym elementem kasaty klasztoru było przejęcie majątku zakonnego na rzecz skarbu państwa. Zarówno majątek ruchomy, jak i nieruchomości pozostawały do dyspozycji komisji kasacyjnej, powołanej na wniosek KWRiOP przez namiestnika Królestwa Polskiego. Obowiązkiem komisji było przeprowadzenie czynności kasacyjnych podzielonych na trzy etapy: okupację, lustrację i ewakuację⁷². Do egzekucji zadań wyszczególnionych przez komisję kasacyjną desygnowano dwóch komisarzy: osobę duchowną wybraną przez władzę kościelną oraz reprezentanta władz państwowych.

Komisarze przybyli do Mstowa, osobiście prowadzili większość działań kasacyjnych. Zebrali członków konwentu aby ogłosić przejęcie klasztorowego uposażenia a także sporządzić szereg protokołów inwentaryzacyjnych: listy członków kapituły i mieszkańców domu zakonnego, inwentarze dóbr ruchomych i nieruchomości oraz najbardziej tu interesujące – wykazy dokumentów archiwalnych.

Brak, niestety, jakichkolwiek informacji zarówno o personaliach komisarzy, jaki i dokumentach, które wówczas sporządzili. Żadne z opracowań i wykazów poruszających temat czynności kasacyjnych i okołokasacyjnych nie posługuje się informacjami

⁷⁰ Remigiusz Zmuda, *Kasata klasztorów paulińskich na terenie Królestwa Polskiego w 1819 roku*, „Studia Claromontana” 25, Warszawa 2007, s. 352-427.

⁷¹ Zlikwidowano osiem domów cysterskich, siedem paulińskich, cztery Kanoników Regularnych Laterańskich, trzy Kamedułów, dwa Benedyktynów, po jednym Bożogrobców i Kartuzów. Z zakonów żeńskich cztery poddano całkowitej kasacji: dwa Norbertanek, jeden Karmelitanek i jeden Brygidek, trzy inne poddano kasacji częściowej poprzez zredukowanie ich dochodów i ograniczenie liczby rezydentek, zob. Waldemar Gliński, *Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wobec wspólnot religijnych w Królestwie Polskim 1815-1820*, Warszawa 2002, s. 87-92.

⁷² Franciszek Tadeusz Borowski, *Dekret kasacyjny z roku 1819 i jego wykonanie*, „Studia Sandomierskie” 18:2011, s. 59-60.

zaczepniętymi ze sporządzonych w Mstowie inwentarzy, nie wspomina o nazwiskach komisarzy⁷³. W podobny, wymijający sposób opisano kasatę mstowską w dokumentach źródłowych pozostałych po Centralnych Władzach Wyznaniowych Królestwa Polskiego – KWRiOP oraz Radzie Stanu Królestwa Polskiego⁷⁴. Jedynie Edgarowi Sukiennikowi, autorowi artykułu *Kasata klasztoru mstowskiego*⁷⁵, udało się ustalić, iż komisarzem strony duchownej był ówczesny dziekan dekanatu częstochowskiego w diecezji kujawsko-kaliskiej.

Zabór biblioteki kanoników regularnych laterańskich w Mstowie przez dyrektora Biblioteki Publicznej Samuela Bogumiła Lindego.

Dla Mstowa najdonioślejszym wydarzeniem pierwszego dwudziestolecia XIX wieku była osobista wizyta w dniach 8 i 9 lipca 1819 r. dyrektora Liceum Warszawskiego i uniwersyteckiej Biblioteki Publicznej, autora pierwszego słownika języka polskiego – Samuela Bogumiła Lindego, goszczącego wówczas w klasztorze i mieście. Wizyta była efektem decyzji KWRiOP, która oddelegowała Lindego do osobistej rewizji i zaboru księgozbiorów z bibliotek klasztorów znoszonych na mocy aktu supresyjnego.

4 maja 1819 r. komisja zdecydowała o zapieczętowaniu biblioteki mstowskiej, zlecając to swoim organom wojewódzkim⁷⁶. Ponad dwa miesiące później, po intensywnej wędrówce przez biblioteki supymowanych klasztorów województwa mazowieckiego, płockiego i kaliskiego, S. B. Linde dotarł do Mstowa. Upoważniony przez komisję, wyselekcjonował 965 książek i zlecił ich transport do Warszawy⁷⁷. Książki umieścił w 6 ogromnych beczkach i 1 pace⁷⁸ za co zapłacił 72 złp⁷⁹. Były to drewniane pojemniki po soli i wapnie, które po wypełnieniu księgami, transportowano do Sulejowa – zbornego punktu dla ładunków pochodzących z klasztorów w pobliżu Warty i Pilicy, od Wolbórze po Kurzelów (patrz tabela IV). Następnie drogą rzeczną księgi płynęły Pilicą do Wisły a Wisłą do Warszawy. Na miejscu odbierano je i furmankami przywożono do Pałacu Kazimierzowskiego.

⁷³ Zob. Edgar Sukiennik, *Kasata klasztoru mstowskiego...*, s. 179-192, Zdzisław Wajzner, *Los bibliotek klasztornych...*, s. 131—136, Ryszard Zmuda, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1966-1979*, „Studia Theol. Vars.,” 19:1981, s. 267.

⁷⁴ Edgar Sukiennik, *Kasata klasztoru mstowskiego...*, s. 185.

⁷⁵ Tamże, s. 185-186.

⁷⁶ Marian Łodyński, *Materiały do dziejów...*, s. 31.

⁷⁷ Elżbieta Bylinowa, *Z dziejów biblioteki...*, s. 57.

⁷⁸ Marian Łodyński, *Materiały do dziejów...*, s. 49 i 69.

⁷⁹ Edgar Sukiennik, *Kasata klasztoru mstowskiego...*, s. 189.

Ponownego przeliczenia pozycji sprowadzonych z Mstowa podjęto się, najprawdopodobniej, po ulokowaniu skrzyń w Pałacu Kazimierzowskim⁸⁰. Niedatowany rejestr, sygnowany podpisem S.B. Lindego, wyszczególniał 960 książek w 990 woluminach, z czego 30 stanowiły rękopisy⁸¹. Niestety wśród rękopisów, brak informacji o mstowskiej księdze metrykalnej.

Tabela IV. Księgozbiory kościelno-klasztorne pozyskane do Biblioteki Publicznej Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego w czasie posupresyjnej podróży jej dyrektora Samuela Bogumił Lindego i bibliotekarza Wiktora Skarbka⁸².

Termin pozyskania i data pobytu	Województwo Królestwa Polskiego	Miejscowość	Pochodzenie pozyskanego księgozbioru	Ilość
11-20 V 1819 r.	mazowieckie	Warszawa	Klasztor Paulinów	1160
			Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	18
25-27 V 1819 r.	płockie	Czerwińsk	Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	1642
28 V 1819 r.		Płock	Kolegiata	122
			Klasztor Norbertanek	440
		Sierpc	Klasztor Benedyktynek	11
30 V 1819 r.	mazowieckie	Lubraniec	Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	35
31 V 1819 r.		Brdów	Klasztor Paulinów	441 (411)
1 VI 1819 r.	kaliskie	Bieniszew	Klasztor Kamedułów	1006
2-6 VI 1819 r.		Ląd	Klasztor Cystersów	3208
6 VI 1819 r.		Chocz	Kolegiata	167
8 VI 1819 r.		Kłodawa		
9 VI 1819 r.	mazowieckie	Oporów	Klasztor Paulinów	413 (418)
10 VI 1819 r.		Tum	Kolegiata	124
11 VI 1819 r.	kaliskie	Uniejów	Kolegiata	641
12-19 VI 1819 r.		Kalisz	Klasztor Jezuitów	3308
			Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	390
19 VI 1819 r.		Sieradz	Kolegiata	147
20-22 VI 1819 r.		Wieluń	Kolegiata	119
			Klasztor Augustianów	84
			Klasztor Bernardynek	14
	Klasztor Reformatów		91	
22 VI 1819 r.		Łask	Kolegiata	144

⁸⁰ Elżbieta Bylinowa, *Z dziejów biblioteki...*, s. 57.

⁸¹ *Spis książek z Mstowa*, (IBL PAN, Fundacja Michalskich nr 249, mikr. BUW 17256)

⁸² Zestawienie sporządzone na podstawie protokołu Komisji Rządowej WRiOP z 11 V 1819 r. zlecającej Samuelowi Bogumiłowi Lindemu przeprowadzenie zaboru bibliotek klasztornych, korespondencji Samuela Bogumił Lindego z ministrem Stanisławem Kostką Potockim prowadzonej od 26 V 1819 r. – 24 VIII 1819 r.; katalogu wizytowanych bibliotek i sprowadzanych zbiorów, zestawionym przez Lindego dla tegoż ministra dn. 5 XII 1819 r.; opublikowanych w: Marian Łodyński, *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)*, Wrocław 1958, s. 74-76.

25-27 VI 1819 r.		Piotrków [Trybunalski]	Klasztor Bernardynów	448
			Klasztor Dominikanów	680
			Klasztor Franciszkanów	600
27 VI 1819 r.		Wolbórz	Kolegiata	72
28 VI 1819 r.		łącznie	postój w mieszkaniu Mateusza Maruszewskiego, planowanie dalszej podróży	
29 VI 1819 r.		Sulejów	Klasztor Cystersów	2312
		Witów	Klasztor Norbertanów (Premonstrantów)	3975
4 VII 1819 r.		Wielgomłynny	Klasztor Paulinów	661
6 VII 1819 r.		Gidle	Klasztor Kartuzów	1162
			Klasztor Dominikanów	79
8-9 VII 1819 r.		Mstów	Klasztor Kanoników Reg. Laterańskich	965 (960)
10 VII 1819 r.		Częstochowa	Klasztor Paulinów na Jasnej Górze i przy kościele św. Barbary	10
11 VII 1819 r.		Święta Anna	Klasztor Bernardynów	301
		Dąbrowa [Zielona]	Kościół Parafialny pw. św. Jakuba Apostoła	10
13-14 VII 1819 r.	krakowskie	Kurzelów	Kolegiata	132
15-18, 20-25, 30 VII 1819 r.		Kielce	postój – konserwacja wozu podróżnego, planowanie dalszej drogi, transport pak do punktów zbornych	
19 VII 1819 r.	sandomierskie	Wąchock	Klasztor Cystersów	2438
25-27 VII 1819 r.		Łysa Góra	Klasztor Benedyktynów na Świętym Krzyżu	4400
27 VII 1819 r.		Opatów	Kolegiata (księgozbiór pozostał w bibliotece)	41
			Klasztor Bernardynów	419
1 VIII 1819 r.	krakowskie	Jędrzejów	Klasztor Cystersów	475 (605)
2 VIII 1819 r.		Pilica	Kościół Parafialny pw. Św. Jan Chrzciciela	270
			Klasztor Reformatorów	13
3 VIII 1819 r.		Imbramowice	Klasztor Norbertanek	361
4 VIII 1819 r.		Miechów	Klasztor Kanoników Reg. Stróżów Św. Grobu Jerozolimskiego (Bożogrobców)	4644 kb (4677)
9 VIII 1819 r.		Hebdów	Klasztor Norbertanów (Premonstratensów)	1686
13 VIII 1819 r.		Skalbmierz	Kolegiata	79
14 VIII 1819 r.		Wiślica	Kolegiata	309
14 VIII 1819 r.		Busko	Klasztor Norbertanek	53
15 VIII 1819 r.		Chroberz	kurtuazyjny pobyt na dworze margrabiny Joanny Franciszki Wielopolskiej	
16 VII 1819 r.		Pińczów	Klasztor Paulinów	340
17 VIII 1819 r.		Szaniec	Klasztor Kamedułów	340
18 VIII 1819 r.		Beszowa	Klasztor Paulinów	540
20 VIII 1819 r.	sandomierskie	Rytwiany	Klasztor Kamedułów	475
20-24 VIII 1819 r.		Koprzywnica	Klasztor Cystersów	2572
			Fara	250
24-VIII 1819 r.		Sandomierz	Klasztor Benedyktynek	102
			Klasztor Dominikanów	208
			Klasztor Reformatorów	5
			Kolegiata	25
2 IX 1819 r.		Sieciechów	Klasztor Benedyktynów	3055
			powrót do Warszawy, Lindego zastępuje w dalszym postępowaniu zaborczym kustosz Biblioteki	

			Publicznej Wiktor Skarbak	
2 IX 1819 r.	lubelskie	Krasnystaw	Kolegiata	1308
4- 5 IX 1819 r.		Lublin	Klasztor Brygidek	256
			Klasztor Karmelitanek	
	Klasztor Wizytek			
9 IX 1819 r.	mazowieckie	Łęczeszyce	Klasztor Paulinów	53

Nawet jeśli księga znalazła się wśród skonfiskowanych przez Lindego rękopisów, jako obiekt przypadkowy, nieewidencjonowany to nowe miejsce przechowywania nie gwarantowało jej pełnego bezpieczeństwa. Potwierdzają to przypadki pozyskiwania nielegalną drogą przez podstępnych bibliofilów upatrzonych tytułów, które do dziś odnajdywane są w ich katalogach a pochodzą z uniwersyteckiej BP.

Dotyczy to także książek o proveniencji mstowskiej np. *Kazania o szczyrym słowie Bożym* Hieronima Powodowskiego, figurujące w mstowskim spisie Lindego jako pozycja nr 41, były pod koniec XIX w. własnością ziemianina Zygmunta Czarneckiego. *Series archiepiscoporum Gnesnensum* Stefana Domalewicza, należało do numizmatyka i zamiłowanego badacza „starożytności” Kazimierza Stronczyńskiego⁸³.

Niektóre tytuły, najczęściej dublety, po uformowaniu ok. 1826 r., stałego zasobu BP, przekazywano do Seminarium Głównego w Warszawie. Niezdefiniowany status mstowskiej księgi mógł skłaniać nowych właścicieli raczej do przekazania jej w ręce, czyli zwrotu macierzystemu klasztorowi lub ofiarowania instytucji naukowej lub kościelnej.

Z okresu kasaty klasztoru pochodzi także kopiariusz mstowski – odpis szeregu dokumentów istotnych dla funkcjonowania i dziejów klasztoru mstowskiego, scalając w jeden tom wszystkie przywileje nadania. Powstał zapewne z obawy przed konfiskatą dokumentów i przewiezieniem ich do Warszawy⁸⁴

Działalność komisarza Michała Zagalskiego

Po przejrzaniu archiwaliów pozostałych po dziekanie częstochowskim oraz parafii mstowskiej ustaliłem, że przeprowadzającym kasatę 1819 roku, desygnowanym z ramienia kościoła był ksiądz Michał Zagalski⁸⁵. Pełnił on od 1810 roku funkcję dziekana

⁸³ Elżbieta Bylinowa, *Z dziejów biblioteki...*, s. 59.

⁸⁴ Zob. Izabela Chat, *Kopiarz Klasztoru Mstowskiego przechowywany w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*, [w:] *Mstów: miasto – klasztor – parafia na przestrzeni wieków*, Łomianki 2013, s. 384.

⁸⁵ AACz, sygn. KD 63, *Akta dziekana dekanatu częstochowskiego dotyczące kościoła parafialnego w mieście Mstowie [1819-1857]*, k. 5.

częstochockiego, łącząc ją z obowiązkami proboszcza w Białej koło Częstochowy⁸⁶. Stąd też przypuszczenie, że jako osoba wpływowa, mająca otwarty dostęp do archiwaliów kasowanego klasztoru, zdecydował się na przekazanie najcenniejszych archiwaliów, w tym najstarszej księgi metrykalnej, do stołecznego miasta diecezji – Kalisza (biskupstwo) lub Włocławka (kapituła katedralna, seminarium duchowne)⁸⁷.

Odrzucić należy przypuszczenie iż archiwalia, które mógł pozyskać Zagalski, trafiły do parafii w Białej. Gdyby motyw ich przechwycenia był osobisty a nowy właściciel miał zamiar korzystać z księgi, najwygodniej byłoby mu umieścić ją w miejscu swego rezydowania, czyli na plebanii w Białej⁸⁸. Nie znajduje jednak uzasadnienia dla którego księga miała by być osobiście przydatna dziekanowi Zagalskiemu. Nie prowadził on badań historycznych, nie był kolekcjonerem „starożytności”, wykonywał raczej obowiązki administracyjne, którymi został obarczony, jako dziekan częstochocki i komisarz kasacyjny.

Do takich obowiązków należało ustalenie nowej funkcji oraz lokalizacji przedmiotom pozostałym po skasowanym klasztorze, opieczętowanie oraz oddanie klasztornej biblioteki do dalszej dyspozycji KWRiOP.

Na etapie lustracyjnym wystawiono na licytację narzędzia liturgiczne, wyposażenie plebanii oraz inne przedmioty, nieprzydatne do dalszego funkcjonowania parafii. Być może wtedy, podczas selekcjonowania ruchomości, odnaleziono najdawniejsze księgi metrykalne ulokowane w kancelarii, archiwum lub bibliotece klasztornej, po czym zdecydowano się na odesłanie ich do Włocławka lub Kalisza, za pośrednictwem Zagalskiego. Księgi nienadające się na licytację ze względów formalnych i historycznych, trudne do zaliczenia w poczet zbiorów bibliotecznych, mogły podlegać odmiennym rozporządzeniom.

Nie zachowały się wśród korespondencji pomiędzy proboszczem mstowskim a dziekanem częstochockim żadne listy poruszające tę kwestię. Jedyнным śladem

⁸⁶ Władysław Piotr Właźlak, *Asesorzy Konsystorza Okręgowego w Piotrkowie [Trybunalskim]*, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/7098/ASESORZY-KONSYSTORZA-OKR%C4%98GOWEGO-W.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 2010, s. 1-2. [dostęp: 15 VIII 2015 r.]

⁸⁷ Diecezja została erygowana bullą papieża Pawła VII *Ex imposita Nobis* w 1818 roku jako *Dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis*. Dla uproszczenia owej dwuznaczności zaczęto zwyczajowo nazywać ją diecezją kujawsko-kaliską. Ze względu na swoje rozmiary (była największą diecezją w Królestwie Polskim) oraz silne tradycje biskupstwa włocławskiego, zdecydowano się na rozlokowanie centralnych ośrodków władz kościelnych w dwóch miastach: Kaliszu (siedziby biskupów) oraz Włocławku (seminarium duchownego i kapituły katedralnej). Nie bez znaczenia pozostawał także największy ośrodek religijny i pielgrzymkowy diecezji – Częstochowa z klasztorem jasnogórskim.

⁸⁸ Podczas gromadzenia archiwaliów włączanych do zasobu AACz w latach 2002-2013, nie znaleziono w kancelarii parafii w Białej k. Częstochowy ksiąg pochodzących ze Mstowa ani innych obcych ośrodków parafialnych.

przemawiającym za odesłaniem księgi lub ksiąg przez Zegalskiego do Włocławka jest sygnatura znajdująca się na pierwszej stronie zabytku, wbita tam wiele lat później.

Księga w zbiorach ks. Władysława Kubickiego

Eliptyczna pieczęć własnościowa zawierająca inicjały „Wł. K.” oraz skrót „D. P. K.” bez wątpienia należała do księdza Władysława Kubickiego. Przez wiele lat był on związany z kościelnymi instytucjami Włocławka. W latach 1886-1891 studiował we włocławskim seminarium duchownym, gdzie po powrocie z Akademii Duchownej w Petersburgu kontynuował pracę jako wykładowca historii i literatury polskiej⁸⁹. Rozpoczął wtedy intensywną akcję tworzenia muzeum historycznego, opartą na istniejących i samodzielnie pozyskanych eksponatach. Zajął się porządkowaniem i powiększaniem słynnych we Włocławku zbiorów księży Zenona i Stanisława Chodyńskich, zapoczątkowanych około 1870 r., a mającym stanowić fundament nowego muzeum.

Księga mstowska, która np. za sprawą dziekana Zegalskiego, mogła trafić do włocławskiego seminarium duchownego z pewnością wywołałaby zainteresowanie kolekcjonerskie braci Chodyńskich. Ich zbiory składały się z przedmiotów liturgicznych oraz księgozbioru o charakterze religijnym, teologicznym i historycznym⁹⁰. Bracia pomnażali swoją kolekcję o wszelkie dokumenty wiary, które poświadczać miały istnienie i działanie chrześcijan w minionych wiekach.

Kolekcję stworzyli zarówno na bazie obiektów będących dotąd w posiadaniu seminarium, jak i ze zdobyczy późniejszych, napływających do Włocławka z wielu stron Kraju Nadwiślańskiego i Cesarstwa Rosyjskiego. Około stu woluminów przyłączyli do swoich zbiorów wracając z posługi duszpasterskiej w wikariacie w Sieradzu, anektując tam część zasobu książkowego z kasowanego klasztoru dominikanów. Po kilkanaście sztuk odebrali księgozbiorem kościelnym z pobliskiej Warty i Złoczewa⁹¹.

Natomiast nowości wydawnicze, dostępne w Kaliszu kupował i przysyłał do Włocławka starszy brat Zenona i Stanisława – Adam Chodyński. Także książki oferowane przez warszawską księgarnię Gebethnera i Wolffa były często przez Chodyńskich zamawiane.

⁸⁹ Stanisław Litak, *Władysław Kubicki*, Polski Słownik Biograficzny, Warszawa 1971, s. 24-25.

⁹⁰ Kazimierz Rulka, *Księgozbiór księży Chodyńskich w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Studia Włocławskie”, 3:2000, s. 418–438.

⁹¹ Tamże.

W innych dużych ośrodkach księgarskich bracia korzystali z pomocy zaprzyjaźnionych osób⁹².

Duży procent księgozbioru Chodyńskich stanowiły zdobycze pochodzące jeszcze z czasów, w których pobierali nauki teologiczne w seminarium wrocławskim (1855-1859) oraz ze studiów w warszawskiej Akademii Duchownej (1859-1863).

To właśnie w tej instytucji, działającej przed 1835 r. jako warszawskie Seminarium Główne⁹³, S.B. Linde lokował w latach 20. i 30. XIX w. dublety oraz druki i rękopisy, uznane za zbędne dla warszawskiego uniwersytetu i Biblioteki Publicznej. Być może Chodyńscy w czasie studiów, zabrali z biblioteki seminaryjnej mstowską metrykę, uznając ją za interesujący obiekt do własnej kolekcji.

Po powrocie ze studiów dołączyli ją do księgozbioru wrocławskiej biblioteki seminaryjnej lub, co bardziej prawdopodobne, pozostawili w prywatnej kolekcji. Należy natomiast odrzucić założenie, iż była ona w księgozbiornie wrocławskiej kapituły katedralnej, ponieważ ani dziekan Michał Zagalski ani ksiądz Władysław Kubicki nie byli jej członkami⁹⁴.

Możliwe jest także, że w późniejszym czasie ksiądz Władysław Kubicki działający jako dziekan dekanatu Piotrków Kujawski (taka adnotacja widnieje na pieczęci własnościowej, patrz aneks nr II), sam zabrał księgę z Mstowa. Taką możliwość sugeruje fakt, iż w księdze brak jest wcześniejszych pieczęci lub sygnatów własnościowych – zarówno warszawskiego, czy wrocławskiego seminarium duchownego, jak i braci Chodyńskich.

Z drugiej jednak strony mało prawdopodobne jest aby księga przeniesiona w początkach XVIII w. przez kustosa Jana Kantego Słowińskiego do biblioteki klasztornej, przetrwała tam do lat. 30 XX w., kiedy Kubicki, jako dziekan, mógł przeprowadzać w parafii poszukiwania eksponatów do powstającego muzeum. W międzyczasie przecież, bibliotekę klasztorną spotkały liczne parcelacje i uszczuplenia (akcje LW i BpSA) oraz zupełna konfiskata dokonana po kasacie zakonu w 1819 r.

Nie da się również potwierdzić lokalizacji księgi w kancelarii, czy archiwum parafialnym, w tak długim przedziale czasowym – aż do lat 30. XX wieku. W tamtym czasie przeprowadzono szereg wizytacji z których ani jedna nie wzmiankowała o księdze z lat 1615-

⁹² Tamże, s. 420-421.

⁹³ Zmuda Ryszard, *Działalność dydaktyczna i pisarska profesorów i wychowanków warszawskiej Akademii Duchownej*, „Studia z historii Kościoła w Polsce”, t. 6: 1979, s. 27-28.

⁹⁴ Bernadeta Iwańska-Cieślik, *Aspekty badań nad księgozbiorem członków kapituły katedralnej we Wrocławku*, „Studia Wrocławskie”, 13:2011, s. 200-101.

1677. Nawet najbardziej wiarygodna wizytacja zwierzchnicza z 1852 roku⁹⁵, której ślady pozostawiano zarówno w dokumentach zewnętrznych, jak i w każdej przejrzanej księdze metrykalnej, nie obejmuje księgi 1615-1677.

Od Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu po Archiwum Państwowe w Częstochowie

Ks. Władysław Kubicki, mocno związany z ziemią kujawską i Włocławkiem, zdecydował się jednak na przekazanie swoich prywatnych zbiorów archeologicznych i muzealnych na Jasną Górę. Być może jakąś rolę w podejmowaniu takiej decyzji odegrało wspomnienie młodości, gdy jako uczeń częstochowskiego gimnazjum realnego, pod wpływem tamtejszego nauczyciela religii ks. Antoniego Janczaka, powziął decyzję o oddaniu się Bogu i wstąpieniu do stanu duchownego⁹⁶. Na decyzji mogły także zaważyć przemyślenia pragmatyczne, uznające Jasną Górę – niezdobytą nigdy twierdzą, za miejsce godne i najbezpieczniejsze aby ulokować kolekcjonerską spuściznę życia.

„Plebania w Lubaniu, a następnie w Świerczynie były pełne pamiątek. Na ścianach wisiało mnóstwo zabytkowych płócien, sztychów i druków. W gablotach stały urny, narzędzia kamienne i żelazne, stare sprzęty gospodarstwa wiejskiego i domowego. Znajdowały się tam zabytkowe meble, dokumenty rękopiśmienne, starodruki. Nieraz leżały zapomniane, a nawet lekceważone przez właścicieli, nie znających się na ich wartości historycznej i muzealnej. Ks. W. Kubicki ocalił je od zniszczenia. Był z nich dumny. Pokazywał je tylko zaufanym osobom”⁹⁷

Jednak nie wszystkie przedmioty pozostające na plebanii w Świerczynie, po śmierci Kubickiego – 26 II 1937 r., trafiły do Częstochowy. Wśród obiektów, które pominięto lub na ich wywóz nie uzyskano zgody, była mstowska metryka. Jeszcze przez co najmniej dwa kolejne lata musiała pozostawać w tej niewielkiej miejscowości między Włocławkiem a Koninem lub w niedalekim Piotrkowie Kujawskim, gdzie ks. Kubicki sprawował obowiązki dziekana.

Do Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu księga nie mogła trafić za życia księdza Kubickiego. W ewidencji darczyńców wpisywanych do ksiąg przybytków, próżno szukać

⁹⁵ Przeprowadzona przez Dziekana Foralnego Częstochowskiego ks. Józefa Lisieckiego 16 XI 1852 r. (patrz np. AACz, sygn. KM 668, k. 68, KM 66, k. 85 v)

⁹⁶ Witold Kujawski, *Kubicki Władysław*, [w:] *Włocławski słownik biograficzny*, t. 3, Włocławek 2005, s. 99–100.

⁹⁷ Adamczewska vel Adamczak Bożena, *Miłośnik ziemi kujawskiej 2: Wspomnienie o ks. Władysławie Kubickim (1869 -1939)*, „Niedziela” nr 9, 2004 r.

jego personaliów⁹⁸. Nawet jeżeli jeszcze za życia zdecydowałby się przekazać część swoich zbiorów, w tym mstowską metrykę, któreś z bibliotek lub archiwów, byłaby to z pewnością instytucja kościelna. Znalezienie się mstowskiej księgi w BUP musiało nastąpić w czasie okupacji, gdy Niemcy konfiskowali księgozbiory ulokowane w Kraju Warty (Warthenland) i zwozili je systematycznie do BUP, lub składnic bibliotece podległych.

Zarządzeniem z dnia 10 marca 1941 r. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu została przemianowana na „Staats-und Universitäts-Bibliothek”, choć już od listopada 1939 r. funkcjonowała pod niemieckim zwierzchnictwem kierownika komisarycznego – Alfreda Latermanna⁹⁹. Zamiarem nowego zarządcy było stworzenie nowoczesnej, rozległej biblioteki, wyposażonej w niemieckie dzieła naukowe, stanowiące wystarczające zaplecze dla poznańskiego uniwersytetu, zaspokajające oświatowe i kulturalne potrzeby szerokich kręgów społecznych¹⁰⁰.

Planowano wyszukiwanie publikacji tematycznie związanych z obszarem Kraju Warty, tworząc w bibliotece centrum niemieckich badań regionalistycznych. Aby podjąć temu zadaniu podjęto akcję konfiskowania księgozbiorów, wpisującą się w ogólny kierunek polityki władzy okupacyjnej, dążącej za wszelką cenę do zaboru mienia na terenie okupowanych państw. W myśl powziętego zamiaru wszelkie „beIPAńskie” biblioteki miały przechodzić pod jurysdykcję władz nowoformowanego uniwersytetu.

W związku z tym Biblioteka przejęła wszystkie księgozbiory polskich i żydowskich bibliotek prywatnych, bibliotek kościelnych, księgarń i antykwariatów z całego Kraju Warty. Akcję popularnie nazwano Fragebogen, od formularza używanego przy inwentaryzacji konfiskowanych księgozbiorów (patrz aneks nr 12).

Włocławek, Piotrków Kujawski oraz pobliski Świerczyn znalazły się na obszarze zlustrowanym w latach 1939-1943 w akcji Fragebogen. Skonfiskowane księgozbiory przywieziono do specjalnych składnic (Buchsammelstelle), ulokowanych w pomieszczeniach poznańskich kościołów: parafii św. Michała Archanioła na Łazarzu, przy ulicy Stolarskiej 7 oraz św. Stanisław Kostki na Winiarach¹⁰¹. Zgromadzono w nich około 2 000 000 książek,

⁹⁸ Brak ich w księgach ABUP: Biblioteka Główna U.A.M. 1937-1938. Dary, sygn. 2250, Księga Darów 1939-1941, sygn. 2105, Zugangs Verzeichtnis 1943, sygn. 2106, Księga Przybytków 1945-1948, sygn. 2166.

⁹⁹ Renata Piejko, *Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu w latach 1939-1945. Przyczynek do historii*, s. 175.

¹⁰⁰ Tamże, s. 179.

¹⁰¹ Ryszard Nowicki, *Działalność Aleksandra Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych. Ziemie zachodniej i północnej Polski w latach 1945-1947*, Poznań 2006, s. 228.

które kolejno przeglądano, wiele kwalifikowano na makulaturę, resztę zaś stopniowo porządkowano¹⁰² w celu sprzedaży lub przyłączenia do zasobu biblioteki uniwersyteckiej.

Już po wojnie, około 1947 r. odnaleziono wśród zrabowanych księgozbiorów mstowską metrykę, która nie została w czasie okupacji wprowadzona w do zasobu BUP. Trafiła wówczas w ręce grupy bibliotekarzy zajmujących się ratowaniem i zabezpieczaniem rozproszonych zbiorów biblioteki, działających pod kierownictwem prof. Aleksandra Birkenmajera.

Zachowany w APPoz dokument¹⁰³, dotyczący przekazania zabytku do poznańskiego archiwum, wymienia również pięć innych staropolskich rękopisów, które, jako nienadające się do zasobu bibliotecznego BUP, zdecydowano się przekazać do archiwum (patrz aneks nr 5). Przebadanie proveniencji pozostałych pięciu rękopisów wymienionych w piśmie mogłoby rzucić dodatkowe, uzupełniające światło na szczegóły biografii mstowskiej metryki.

Dnia 29 marca 1961 r., po czternastu latach przechowywania w zasobie AAPoz, zdecydowano się na przekazanie metryki z Poznania do APKat (aneks nr 8), jako jednostki terenowo bliższej mstowskiej parafii. Archiwum w Katowicach jest dla APCz jednostką nadrzędną, wojewódzką, dlatego tam w pierwszej kolejności skierowano przesyłkę. Dzień później 6 kwietnia 1961 r. APKat odesłało mstowską księgę do swojego oddziału terenowego w Częstochowie, zamykając tym samym jej długą i skomplikowaną podróż, trwającą, co najmniej sto pięćdziesiąt lat.

SKRÓTY:

AACz – Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie

APCz – Archiwum Państwowe w Częstochowie

APPoz – Archiwum Państwowe w Poznaniu

APKat – Archiwum Państwowe w Katowicach

ABUP – Archiwum Biblioteki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

BUW – Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego

BpSA – Biblioteka przy Sądzie Apelacyjnym

LW – Liceum Warszawskie

WTPN – Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauki

BP – Biblioteka Publiczna

KWRiOP – Komisja Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

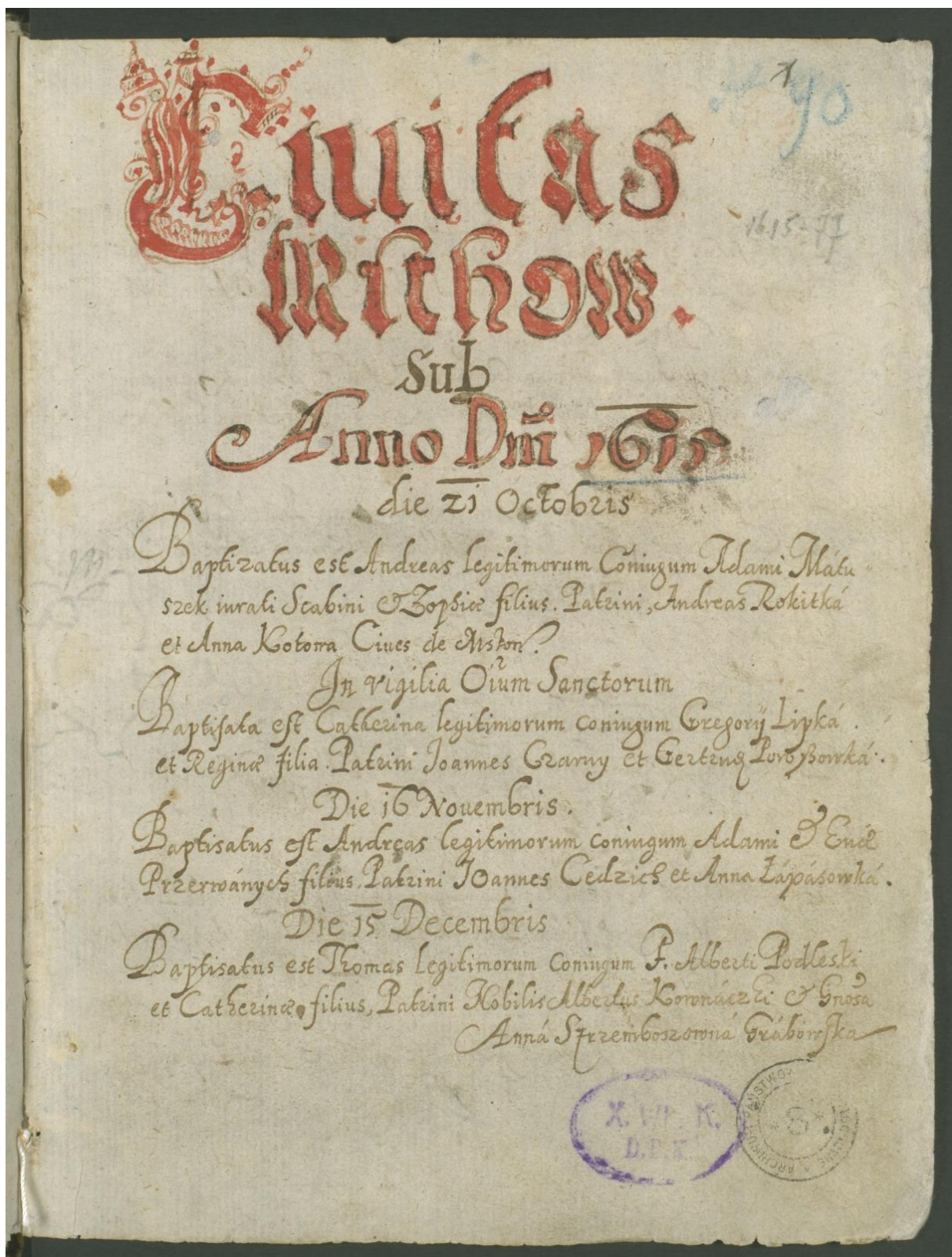
¹⁰² Tamże, s. 181-182.

¹⁰³ Pismo z dn. 17 VII 1947 r. o przekazaniu pozycji niepasujących do księgozbioru Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu tamtejszemu Archiwum Państwowemu (APPoz, zespół 921, sygn. 429, k. 56).

ANEKSY

I. Przednia okładka oprawy najstarszej mstowskiej księgi metrykalnej z tłoczeniami i zatartym superexlibrisem ozdobnym inicjałem w nagłówku, pieczęciami własnościowymi: okrągłą i półkolistą (widocznymi w prawym dolnym rogu), numeracją inwentarzową (niebieska kredka w prawym górnym rogu) oraz niezidentyfikowanym rysunkiem. (APCz zespół 91, sygn. 1)

II. Karta tytułowa najstarszej mstowskiej księgi metrykalnej z ozdobnym inicjałem w nagłówku, pieczęciami własnościowymi: okrągłą i półkolistą (widocznymi w prawym dolnym rogu), numeracją inwentarzową (niebieska kredka w prawym górnym rogu) oraz niezidentyfikowanym rysunkiem pośrodku karty. (APCz zespół 91, sygn. 1, s. 1)

An. Dom. 1708 d. 29 Decembris Ego Jacobus
 Jacobus Wielenski Baptizari Ternar legitimo
 non conjugum Nicolai Josephi et Mariar
 Gabrielis Gregor Wielenski et Mariar Jose
 phae
 Joannes Cantius Słowiński
 Serritor Ecclesie Mporuent.
 Anno Domini 1708 inditum
 Sancti Joannis Apostoli
 7 Novembris
 Ave Maria gratia
 Vera Dominus tecum

III. Powtarzający się wielokrotnie wpis zakrystianina Jana Kantego Słowińskiego (APCz, zespół 91, sygn. 1, s. 19)

Spisano w Mstowskim Klasztorze dnia 9 sierpnia 1819 r.

Kommissarz Prządony Wymiar i Oświecenia
 Dyrektor Generalny Bibliotek W. Samuel Bo-
 gumil Linde w przypomnieniu W. J. A. Opata i
 Proboszcza Klasztoru Mstowskiego J. A. Kanoni-
 ków Regularnych Arwidnowanckiej Biblioteki
 Klasztornej na mocy Upoważnienia Kommissaryi
 Prządony Wymiar i Oświecenia dnia 11 Maja
 r. b. oddawaj i mię książę W. S. te w bezwzględ-
 nym i publicznym przy sobie zapakował pięć
 ciał, Urzędowej Biblioteki Publicznej opieczę-
 tował i napisem Młotko oznaczył wkładał pak-
 ciki do worka i do salsjany J. P. B. Kurmi-
 szewski miasta Mstowa, któremu na trans-
 port przy sobie też ugodonij wynoszący
 1/2 zł.

Resztę książek w Mstowskim Obro-
 dzie zabranem na staraniem W. Mateusza
 Maruszczyńskiego Nadziernany Ekonomii
 starostki dostane bez do Mstowian przy
 pośrednictwem Biblioteki Publicznej Nadziernany a
 to na koszt Kommissaryi Prządony Wymiar
 i Oświecenia Publicznego

W B. Linde w. p. i. Franciszek Janicki
 P. Mstowski
 J. A. Opata i Proboszcza

IV. Sprawozdanie Samuela Bogumiła Lindego z akcji konfiskaty księgozbioru przeprowadzonej 9 sierpnia 1819 r. w bibliotece Klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich w Mstowie (AACz sygn., KD 62, k. 45)

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
w POZNANIU

Poznań, dnia 17.VII.1947.

56

L. B. I. 480/47.

DO

L. B. /Z

Archiwum Państwowe w Poznaniu L. B. I. 284/47 Wpł.: 18/VII.47.

Dyrekcji Archiwum Państwowego

P o z n a ń

Góra Przemysława

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu przekazuje do Archiwum Państwowego w Poznaniu niżej wymienione rękopisy jako posiadające charakter archiwalny, a zatem nie nadające się do tut. zbiorów; rękopisy te pochodzą z księgozbiorów skonfiskowanych przez okupantów, a odziedziczonych przez Bibliotekę Uniwersytecką.

1. Ugoda między Maciejem Mielżyńskim a m. Miłosławiem, Miłosław 21.XI.1783. Dołączony konsens M. Mielżyńskiego na sprzedaż stołówki, wydany Agnieszce Zgóreckiej w Miłosławiu 25.XI.1783.

2. Extreкта przywilejów itd. fundacji wygierskiej (klasztor kamedułów nad jeziorem Wigry). 1667-1702.

47r.

3. Copiae esectionis psimae Confreternitatis Literaturum in ecclesia parochiali Gostinensi, itd. 1592 - 1670.

ych

4. Książka zapowiedzi parafii kiekrskiej, 1854-1889. Dołączone luźne akta, listy i notatki.

t, że jest
rzeki War
ły Rady M
zione są

5. Metryka chrztów parafii Mstów, 1615 - 1675, itd. (Skrzydłów, Skrzydłówek itd.). Rękopis był niegdyś własnością ks. Wł(adysława) K (napińskiego) ?

arządu Wo

6. Książka cedowa w języku niemieckim, 1656 - 1734.

Proszę uprzejmie o potwierdzenie odbioru i o rozporządzenie w.w. archiwaliami według właściwości.

W załączeniu 6 rękopisów.

112.

Zofia Kawecka
/Dr Zofia Kawecka/

p.o. Dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej
w Poznaniu.

V. Pismo z dn. 17 VII 1947 r. o przekazaniu pozycji niepasujących do księgozbioru Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu tamtejszemu Archiwum Państwowemu (APPoz, sygn. 429, k. 56).

284/2/47

23 lipca

7 r.

57

Do

Dyrekcji Biblioteki Uniwersyteckiej
w P o z n a n i u

W odpowiedzi na pismo z dnia 17 lipca b.r.L.dz.I 780/47
Dyrekcja Archiwum Państwowego w Poznaniu potwierdza niniej-
szym odbiór rękopisów, których tytuły zostały wymienione
w punktach od 1 do 6.

Za powyższy cenny dar Dyrekcja Archiwum przesyła ni-
niejszym uprzejme podziękowanie.

Ref. J. Mucel
II.2. Wybrano 24.VII.47. nlu

Za Kierownika Archiwum
Kustosza

VI. Pismo z dn. 23 VII 1947 r. potwierdzające odebranie przez APPoz pozycji przesłanych z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. (APPoz, zespół 921, sygn. 429, k. 56).

19	Bibliot. Uniw. Poznań	2/9 284/47	"	1) Kopia oryg. na pergaminie fragmentów kroniki hilsackiego w kwiście proaf. z Gostyniu 1592-1670. —
				2) Księga urodzonych i ochrzczonych parafii Klutor 1615-1677.
				3) Księga ochrzczonych, rękopisy z Schyłku w Hąsji 1656-1738
				4) Księga oryg. fragmentów klasztoru Karne- dułowa Kigrachna Podlasie 1672-1679
				5) Ułoda międzydniedzicem Maciejom Miel- cynskim a m. Mitostariem w sprawie porządków miejsc Rich 1783.

VII. Wpis w Księdze przybytków i ubytków 1945-1956 APPoz, potwierdzający przynależność księgi do zasobu archiwalnego (APPoz, kancelaria własna, sygn. brak, poz. 19/47).

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
Miasta Poznania
Województwa Poznańskiego
w Poznaniu, ul. 23 Lutego 41/43
Telefon 503-53

Poznań, dnia 29 marca 1961 r.

13 - 37/61.

Wojewódzkie Archiwum Państwowe

Katowice

35

Wzrost:

Archiwum Państwowe w Poznaniu przesyła 1 paczkę
akt należących do tamtejszego Archiwum.

St. Poprawska

Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Poznaniu
Wzrost dnia 4.IV. 1961
Nr 13-17 zał. -

w z. Dyrektora Archiwum
Janina Bielecka
/ doc. dr Janina Bielecka /
kustosz

Ks. nr. 427, 428
aa SH

K. Poznań - 493W/60 - 4000

VIII. Pismo o przekazaniu księgi z AP w Poznaniu do AP w Katowicach z dn. 29 III 1961 r. (APKat, zespół 485, sygn.. 95/I, k. 35)

Katowice, dnia 5 kwietnia 1961 r.

Archiwum Państwowe
Miasta Poznania
i Woj. Poznańskiego

36

w Poznaniu
ul. 23 Lutego 41/43

Nr 13-17
Na Nr 13-37/61
z dn. 29 marca 1961

Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Katowicach potwierdza z po-
dziękowaniem odbiór 1 ks. chrztów Parafii Katolickiej we Mstowie
z l. 1615-1679 oraz 0,1 mb akt stanu cywilnego Ewangelickiego Urzędu
Parafialnego w Biażej, z l. 1919-1938.

St. Poprawska
/mgr St. Poprawska/
adiunkt

wyst. 7.IV.61 r.
aa

SP/JL

IX. Pismo zwrotne APKat z dn. 5 IV 1961 r. kierowane do APPoz (APKat, zespół 485, sygn.. 95/I, k. 36)

Katowice, dnia 6 kwietnia 1961 r.

Nr 13-17

Archiwum Państwowe

177

w Częstochowie

Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Katowicach przekazuje 1 ks. chrztów Parafii Katolickiej we Mstowie /Kanoników Regularnych we Mstowie/ z l. 1615-1679 celem włączenia do tamt. zasobu aktowego. W karcie tego zespołu w p.3 należy wymienić wszystkie występujące w księdze miejscowości.

WAP prosi o potwierdzenie odbioru księgi i nadesłanie karty zesp.

zak.: 1 ks.

St. Poprawska
/mgr St. Poprawska/
adiunkt

SP/JL

wyjd. 7. IV 61 r.

wpis. do ks. ub. i nr. 431. JLP
aa

X. Pismo z dn. 6 IV 1961 r. dotyczące przekazania księgi z APKat do APCz (APKat, zespół 485, sygn.. 97/I, k. 177)

Nr. biblioteczki	Nazwa zespołu	Data tworzenia m. b.	Stwierdzony	Nazwa osoby przekazującego	Data	Sygnatura	Uwagi
132	Młody Szum Czynińskiego i Kniepskich	1856-60 10 j. a	dobry	Młody Szum Czynińskiego i Kniepskich	maj 1960		prof. 28. odd.
133	Higijeni w Łęptochowie	1940-1944 4 m. b.	dobry	Centrales Higijeni i kwarant. w Łęptochowie	20 maj 1960		prof. 28. odd.
134	Fabryka Mamy i odlewnia żelaza K. Karwowskiej i Łęptochowie	1909-1950 9 k. b.	dobry	Łęptochowska Fabryka Przaszyskich, ul. Armii Ludowej 45	11. X 1960		prof. 28. odd. e. 17-47
135	Łęptochowski Zakład Przemysłu Bawełnianego im. Z. Modzeleńskiego w Łęptochowie	1948-1952 2, 5, 6	dobry	Łęptochowski Zakład Przemysłu Bawełnianego im. Z. Modzeleńskiego w Łęptochowie	25. X 1960		prof. 28. odd.
136	Atas Młody Szum Czynińskiego i Łęptochowie	1877-1960 9 j. a	dobry	Pracownicy MRN Młody Szum Czynińskiego i Łęptochowie	28. II 1960		prof. 28. odd.
137	Księga Chwałki Pompi katechizacji w Młotnie	1615-1679 1	dobry	Woj. Prezbiterium Romak w Katowicach	8. IV 1964 17. 12. 17		pismo
138	Łęptochowski Zakład Przemysłu Bawełnianego 1904 w Łęptochowie	1927-1958 0, 5 m. b.	dobry	Łępt. Zakł. Przem. Bawełnianego i Łęptochowski ul. Kościuszki 6	12. V 1964		prof. 28. odd.
139	Łęptochowski Zakład Przemysłu Bawełnianego im. Z. Modzeleńskiego w Łęptochowie	1948-1956 1, 1 m. b.	dobry	Łępt. Zakł. Przem. Baweł. im. Z. Modzeleńskiego w Łęptochowie	23. V 1964		prof. 28. odd.

XI. Wpis w Księdze wpływów i ubytków Oddziału Terenowego w Częstochowie, potwierdzający przynależność księgi do zasobu archiwalnego APCz (APCz, kancelaria własna, sygn. 610, poz. 1961/137).

Fragebogen

über Bibliotheken, Bücher- und Zeitschriftenbestände sowie Zeitungssammlungen
laut Bekanntmachung des Reichsstatthalters vom 13. Dezember 1939.

1. Besitzer: a) jetziger Deutscher Staat
(Vor-, Zuname, Beruf, Anschrift)
- b) früherer Dr. jur. Thadeus v. Grabski
(Vor-, Zuname, Beruf, Anschrift)
Anschrift unbekannt
2. Art der Bücherei u. i. w. wissenschaftlich
(ob vorwiegend wissenschaftlich oder schöngeistig)
und einige deutsche Klassiker
3. Welche Gebiete bzw. Wissenschaften sind besonders vertreten? Deutsches Recht
4. Welche Sprachen sind besonders vertreten? Deutsch und Polnisch
5. Schätzungsweise Bändezahl 500, davon gebunden alle
6. Liegt ein Katalog vor? nein
(aus welchem Jahre? Falls gedruckt, bitte beifügen)
7. Gehören zur Bücherei: a) Handschriften --- b) Notizen ---
c) Bilder --- d) Karten ---
(Schätzungsweise Zahl) (Schätzungsweise Zahl)
8. Gehören zur Bücherei Zeitschriften oder Zeitungsbestände? nein
9. Wer verwaltet die Bücherei? ohne
(Vor-, Zuname, Beruf, Anschrift)
10. Bemerkungen:

Gutsverwaltung
Fischau-Kaltenborn
Kreis Hohensalza, Post Georgendorf
Tel. Georgendorf 3
Bahnhofstation Petrikau

*unvollständig 1 Karte u. 1 Notizen
Punkte unter die Notizen u. u.
12. 2. 41*

Fischau, am 15. 4. 40.
(Ort und Datum)

Perin

(Unterschrift)

Der Wirtschaftsführer

BIBLIOGRAFIA

I. Pozycje książkowe:

1. Bieliński Józef, *Królewski Uniwersytet Warszawski (1816–1831)*, t. 1, Gebethner i Wolff, Warszawa 1907.
2. Błażejwicz Olena, *Samuel Bogumił Linde - bibliotekarz i bibliograf*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1975.
3. Błażejwicz Olena, *W kręgu Biblioteki Załuskich. Bibliofilstwo Kazimierza Chromińskiego*, „Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi”, 2: 1976, s.77-145
4. *Bracia Załuscy ich epoka i dzieło*, red. Dorota Dukwicz, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2011.
5. Gach P.P., *Geografia strat zakonów polskich w końcu XVIII i w XIX wieku*, Rzym 1980.
6. Gach Piotr Paweł, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1984.
7. Gach Piotr Paweł, *Mienie polskich zakonów i jego losy w XIX wieku*, Wyd. Czesław Biedulski, Rzym 1979.
8. Gach Piotr Paweł, *Struktury i działalność duszpasterska zakonów męskich na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska w latach 1773–1914*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1999.
9. Gliński Waldemar, *Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wobec wspólnot religijnych w Królestwie Polskim 1815-1820*, Warszawa 2002.
10. *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, oprac. Teresa Komender, Wydawn. Uniw. Warszawskiego, Warszawa 1994.
11. Kosmanowa Bogumiła, *Biblioteki Polskie w Wielkim Księstwie Poznańskim*, Wydawnictwo UAM, Poznań 1982.
12. Krasowski Stanisław, *Watykan a Polska*, Spółdzielnia Wydawnicza "Wiedza", Warszawa 1948.
13. *Księgozbiory szlacheckie XVI-XVII wieku : kolekcje historyczne*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004.
14. Kumor Bolesław, *Granice metropolii i diecezji polskich (968-1939)*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 1969-1971.

15. Lelewel Joachim, *Bibliograficznych ksiąg dwoje*, Wilno 1826
16. Linde Samuel Bogumił, *Autobiografia z 1823 roku*, Wydaw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2000.
17. Litak Stanisław, *Od reformacji do oświecenia : kościół katolicki w Polsce nowożytnej*,
18. Łodyński Marian, *U kolebki polskiej polityki bibliotecznej 1774-1794*, Warszawa 1935.
19. Maleczyńska Kazimiera, *Historia książki i jej funkcji społecznej*, Wyd. UW, Wrocław 1987.
20. Maleczyńska Kazimiera, *Książki i biblioteki w Polsce okresu zaborów*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1992
21. Maleczyńska Kazimiera, *Zarys historii bibliotek XV - XVIII w.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1976.
22. *Mstów: miasto – klasztor – parafia na przestrzeni wieków*, red. Kazimierz Łatak, Wyd. LTW, Łomianki 2013.
23. Potkowski Edward, *Książka rękopiśmienna w kulturze Polski średniowiecznej*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1984.
24. Ryszard Nowicki, *Działalność Aleksandra Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych. Ziemie zachodniej i północnej Polski w latach 1945-1947*, Wyd. UAM Poznań 2006.
25. Sipayłło Maria, *Polskie superexlibrisy XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1988.
26. Słotkowska Elżbieta, *Biblioteki w Królestwie Polskim 1815-1830*, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1986.
27. Sommer Manfred, *Zbieranie : próba filozoficznego ujęcia*, przeł. Jarosław Merecki, Oficyna Naukowa, Warszawa 2003.
28. Strzyżewska Zofia, *Konfiskaty warszawskich zbiorów publicznych po powstaniu listopadowym : Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego i Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk : materiały i dokumenty z archiwów rosyjskich*, DiG, Warszawa 2000.
29. Stummer Wanda, *Biblioteka Sądu Apelacyjnego w Warszawie 1810-1865*, PWN, Warszawa 1958.
30. Suchodolski Bogdan, *Nauka polska w okresie oświecenia*, Państwowe Wydaw. Naukowe, Warszawa 1953.
31. Szwejkowska Helena, *Książka drukowana XV - XVIII w.*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Wrocław 1983.

32. Żbikowska-Migoń Anna, *Dzieje książki i jej funkcji społecznej w XVIII w.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1987

II. Publikacje:

1. Adrianek Mieczysława, *Tradycje bibliofilskie lubelskiej inteligencji na początku XIX w.*, „Biuletyn Biblioteki UMCS”, 28: 1980, s. 33-54.
2. Borowski Tadeusz Franciszek, *Dekret kasacyjny z roku 1819 i jego wykonanie*, „Studia Sandomierskie” 18: 2011, s. 59-60.
3. Głowacka-Helak Małgorzata., *Rewindykacja księgozbioru Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu oraz zabezpieczanie zbiorów porzuconych i opuszczonych w latach 1945–1946 na terenie Wielkopolski i Ziem Odzyskanych*, „Roczniki Biblioteczne”, r. 35: 1991, z. 1, s. 271-289.
4. Iwańska-Cieślik Bernadeta, *Aspekty badań nad księgozbiorem członków kapituły katedralnej we Włocławku*, „Studia Włocławskie”, 13: 2011, s. 200-101.
5. Kazimierz Rulka, *Księgozbiór księży Chodyńskich w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Studia Włocławskie”, 3: 2000, s. 418–438.
6. Łodyński Marian, *Organizacja bibliotek szkolnych Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego w latach 1807-1831*, „Przegląd Biblioteczny”, 1: 1960, s.
7. Olczak Kazimierz, *Kancelarie kościelne w okresie staropolskim*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 64: 1995 s. 15-56.
8. Olczak Stanisław K., *Kancelarie kościelne w okresie staropolskim*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 64 1995,
9. Ryszard Zmuda, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1966-1979*, „Studia Theol. Vars.”, 19: 1981, s. 267.
10. Skup Władysław, *Warszawskie Liceum Królewskie (1804—1806)*, „Biblioteka Warszawska”, 3: 1911, s.
11. Władysław Piotr Właźlak, *Asesorzy Konsystorza Okręgowego w Piotrkowie [Trybunalskim]*, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/7098/ASESORZY-KONSYSTORZA-OKR%C4%98GOWEGO-W.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 2010, s. 1-2. [dostęp: 15 VIII 2015 r.]
12. Zmuda Ryszard, *Działalność dydaktyczna i pisarska profesorów i wychowanków warszawskiej Akademii Duchownej*, „Studia z historii Kościoła w Polsce”, t. 6: 1979.

13. Związek Jan, *Archiwum Diecezjalne w Częstochowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 53: 1986 s. 43-56.
14. Związek Jan, *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie (I)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 37: 1978, s. 175-220
15. Związek Jan, *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie (II)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 38: 1979, s. 37-72.
16. Związek Jan, *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie (III)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 39: 1979, s. 5-40.
17. Związek Jan, *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie (IV)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 40: 1980, s. 289-328.
18. Związek Jan, *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie (V)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 41: 1980, s. 53-90.

III. Artykuły prasowe:

1. Adamczewska vel Adamczak Bożena, *Miłośnik ziemi kujawskiej 2: Wspomnienie o ks. Władysławie Kubickim (1869 -1939)*, „Niedziela” nr 9, 2004 r.
2. Kazimierz Łatak, *Wiadomości o metrykach mstowskich z dawnych czasów*, „Mstowskie Forum”, nr. 10 (35), grudzień 1995.
3. Kujawski Witold, *Z dziejów diecezji włocławskiej: Najstarsze kościoły i parafie na Kujawach – Lubanie*, „Ład Boży” nr 26 (606), 29 grudnia 1991 r.
4. Maciaszek Paweł, *U źródeł Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych Z ks. prof. dr. hab. Janem Związkiem rozmawiał ks. dr Paweł Maciaszek*, „Niedziela”, nr 49, 2004 r.
5. Marcinkiewicz Honorat, *Archiwum jasnogórskie*, „Jasna Góra”, nr 1, 1985 r.

IV. Źródła archiwalne:

Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza:

1. Akta dziekana dekanatu częstochowskiego w przedmiocie klasztoru w mieście Mstowie [1779- 1869], sygn. KD 62.
2. Akta dziekana dekanatu częstochowskiego dotyczące kościoła parafialnego w mieście Mstowie [1819-1857], sygn. KD 63.
3. Liber metrices baptisatorum solis oppidi Mstoviensis ab anno 1719 a 1-ma die januarii [29 I 1719 – 25 XII 1759], sygn. KM 668.
4. Liber mortuorum ecclesiae parochialis Mstoviensis [12 II 1735 – 31 X 1785], sygn. KM 669.

5. Series infantium morientium ab anno Domini 1752 [19 VI 1752 – 25 X 1776], sygn. KM 670.
6. Liber copulatorum ecclesiae parochialis Mstoviensis ab anno Domini 1773 [7 II 1773 – 10 II 1790], sygn. KM 671.
7. Liber metrices mortuorum parvulorum post conflagrationem monasterii et ecclesiae factam die 5 maii anno Domini 1776, a die vero 25 octobris quae jam est in praeteritis registris [29 XI 1776 – 27 V 1790], sygn. KM 672.
8. Liber metrices baptisatorum Ecclesiae Collegiatae Can[onicorum] Reg[ularium] Latt[eranensium] Mstoviensis de oppido Mstów et villis sequentibus: Jaskrów, Konin, Kuchary, Skrzydlówek, Skrzydlów, Kłobukowice et Raysko, Łuszczyn et Trzaska, Chmielarze, Krasice et Dąbek, Zawada, Małusze Konwenckie, Małusze Szlacheckie, Brzeszów, Srocko, Siedlec, Wancerzów et Mirów parochiae Rędziny anno Domini 1787 [14 IX 1779 – 18 V 1799], sygn. KM 673.
9. Post subscriptionem libri antiqui copulatorum metrices [anno 1773 et mensis februarii 2-da incepti die, finitque 10 mensis februarii 1790 anno] per illustrem admodum reverendum Dominum 17 maii 1790 a novo comparatus hic liber copulatorum collegiatae in Mstów parochianorum cuius annus 1790 mensis junius et 5- ta dies principium [5 VI 1790 – 25 XI 1812], sygn. KM 674.
10. Liber mortuorum ecclesiae parochialis Mstoviensis [1 I 1790 – 5 IX 1812], sygn. KM 675.
11. Liber baptisatorum ecclesiae collegiatae et parochialis Mstoviensis [18 V 1799 – 30 XII 1802], sygn. KM 676.
12. Liber baptisatorum ecclesiae collegiatae et parochialis Mstoviensis [27 II 1803 – 30 IX 1809], sygn. KM 677.

Archiwum Państwowe w Częstochowie:

1. Archiwum Państwowe w Częstochowie. Księga wpływów i ubytków Oddziału Terenowego w Częstochowie, cz.1, od 1-153, 1951 r. – 1962 r., (wewnętrzne archiwum zakładowe instytucji), sygn. 610
2. [Akta chrztów Parafii Rzymskokatolickiej w Mstowie], zespół 91, sygn. 1.
3. Archiwum Państwowe w Częstochowie zespół 595, sygn.

Archiwum Państwowe w Katowicach:

1. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Katowicach [1919-1938, 1945] 1946-1975 [1976], zespół 485, sygn. 95/I
2. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Katowicach [1919-1938, 1945] 1946-1975 [1976], zespół 485, sygn. 97/I

Archiwum Państwowe w Poznaniu:

1. Archiwum Państwowe w Poznaniu. [Korespondencja], zespół 921, sygn. 429.
2. Księga przybytków i ubytków 1945-1956, kancelaria własna Archiwum Państwowego w Poznaniu, sygn. brak.

Archiwum Biblioteki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu:

1. Akcja rewindykacji księgozbioru Biblioteki Uniwersyteckiej 1945-1947, sygn. 538.

2. Fragebogen uber Bibliotheken, Bucher und Zeitschriftenbestande sowie Zeitungssammlungen, sygn. 258.
3. Referat zabezpieczania i segregacji księgozbiorów. Akcja rewindykacyjna (korespondencja 1945-1946), sygn. 544
4. Referat zabezpieczania i segregacji księgozbiorów. Akcja rewindykacji księgozbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej 1945-1946, sygn. 542 (cz. 1/2).
5. Referat zabezpieczania i segregacji księgozbiorów. Akcja zabezpieczania księgozbiorów w Poznaniu i prowincji 1945-1946, sygn. 541.
6. Referat zabezpieczania i segregacji księgozbiorów. Protokoły zdawczo-odbiorcze, upoważnienia na wywóz książek 1947-1948, sygn. 548.
7. Referat zabezpieczania i segregacji księgozbiorów. Sprawozdania. Korespondencja z Biblioteki 1945-1947, sygn.. 539.
8. Referat zabezpieczania i segregacji księgozbiorów. Sprawozdania Książnicy UP 1945-1947, sygn.. 536.
9. Referat zabezpieczania i segregacji księgozbiorów. Sprawozdania z akcji zabezpieczania księgozbiorów 1945-1946, sygn.. 537 (cz. 1/2).
10. Referat zabezpieczania i segregacji księgozbiorów. Sprawozdania z akcji zabezpieczania księgozbiorów 1945-1946-1947, sygn.. 540.
11. Referat zabezpieczania i segregacji księgozbiorów. Zbiornica księgozbiorów zabezpieczonych w Poznaniu. Korespondencja. Protokoły zdawczo-odbiorcze 1945-1947, sygn.. 543.
12. Referat zabezpieczania i segregacji zbiorów. Zarządzenia, instrukcje, upoważnienia 1944-1946, sygn.. 535.
13. Rewindykacja 1947-1950, sygn. 551.
14. Księga Przybytków 1945-1948, sygn. 2166
15. Księga Darów 1939-1941, sygn. 2105
16. Zugangs Verzeichnis 1943, sygn. 2106.
17. Biblioteka Główna U.A.M. 1937-1938 Dary, sygn.. 2250.

Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego

1. Kopiarusz dokumentów klasztoru kanoników regularnych w Mstowie z lat 1220-1829, sygn.. 27, s. 173. (mikrofilm BUW nr 8058)
2. Spis książek z Mstowa, (IBL PAN, Fundacja Michalskich nr 249, mikrofilm BUW 17256)

WYKAZ TABEL I ZESTAWIEŃ

1. Tabela I. Najstarsza księga metrykalna w świetle zmian inherencji pozostałych łacińskich metryk parafii Wniebowzięcia NMP w Mstowie
2. Tabela II. Księgozbiory kościelno-klasztorne pozyskane do Biblioteki Liceum Warszawskiego
3. Tabela III. Księgozbiory kościelno-klasztorne pozyskane do Biblioteki przy Sądzie Apelacyjnym za pośrednictwem prowincjonalnego aparatu sądowego

4. Tabela IV. Księgozbiory kościelno-klasztorne pozyskane do Biblioteki Publicznej Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego w czasie posupresyjnej podróży jej dyrektora Samuela Bogumił Lindego i bibliotekarza Wiktora Skarbka

WYKAZ ILUSTRACJI Z ANEKSÓW

1. Aneks I. Przednia okładka oprawy najstarszej mstowskiej księgi metrykalnej z tłóceniami i zatartym superexlibrisem ozdobnym inicjałem w nagłówku, pieczęciami własnościowymi: okrągłą i półkolistą (widocznymi w prawym dolnym rogu), numeracją inwentarzową (niebieska kredka w prawym górnym rogu) oraz niezidentyfikowanym rysunkiem. (APCz zespół 91, sygn. 1)
2. Aneks II. Karta tytułowa najstarszej mstowskiej księgi metrykalnej z ozdobnym inicjałem w nagłówku, pieczęciami własnościowymi: okrągłą i półkolistą (widocznymi w prawym dolnym rogu), numeracją inwentarzową (niebieska kredka w prawym górnym rogu) oraz niezidentyfikowanym rysunkiem pośrodku karty. (APCz zespół 91, sygn. 1, s. 1)
3. Aneks III. Powtarzający się wielokrotnie wpis zakrystianina Jana Kantego Słowińskiego (APCz, zespół 91, sygn. 1, s. 19)
4. Aneks IV. Sprawozdanie Samuela Bogumił Lindego z akcji konfiskaty księgozbioru przeprowadzonej 9 sierpnia 1819 r. w bibliotece Klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich w Mstowie (AACz sygn., KD 62, k. 45)
5. Aneks V. Pismo z dn. 17 VII 1947 r. o przekazaniu pozycji niepasujących do księgozbioru Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu tamtejszemu Archiwum Państwowemu (APPoz, zespół 921, sygn. 429, k. 56).
6. Aneks VI. Pismo z dn. 23 VII 1947 r. potwierdzające odebranie przez APPoz pozycji przesłanych z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. (APPoz, zespół 921, sygn. 429, k. 56).
7. Aneks VII. Wpis w Księdze przybytków i ubytków 1945-1956 APPoz, potwierdzający przynależność księgi do zasobu archiwalnego (APPoz, kancelaria własna, sygn. brak, poz. 19/47).
8. Aneks VIII. Pismo o przekazaniu księgi z AP w Poznaniu do AP w Katowicach z dn. 29 III 1961 r. (APKat, zespół 485, sygn.. 95/I, k. 35)

9. Aneks IX. Pismo zwrotne APKat z dn. 5 IV 1961 r. kierowane do APPOz (APKat, zespół 485, sygn.. 95/I, k. 36)
10. Aneks X. Pismo z dn. 6 IV 1961 r. dotyczące przekazania księgi z APKat do APCz (APKat, zespół 485, sygn.. 97/I, k. 177)
11. Aneks XI. Formularz wykorzystywany przez okupacyjne władze niemieckie przy akcjach konfiskowania księgozbiorów z terenów Kraju Warty, w latach 1939-1943 do Staats-und Universitäts-Bibliothek w Poznaniu. (ABUP, sygn. 261, k. 32).